

Nr 201.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ändrad ordning för tillsättning av pastor primarius i Stockholm m. m.; given Stockholms slott den 18 april 1941.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed

dels jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm;
- 2) lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster; och
- 3) lag om biskopsvisitationer i Stockholm;

dels ock föreslå riksdagen att besluta, att den pastor primarius tillkommande ersättningen för kronotionden skall från och med budgetåret 1942/43 utgå med ett belopp av 4,400 kronor för år.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Förslag

till

L a g**angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Pastor primarius utnämnes av Konungen, sedan, i den ordning nedan stadgas, val förrättats av Storkyrkoförsamlingen i Stockholm och av Stockholms prästerskap samt förslag till ämbetet och den därmed förenade kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen avgivits av Stockholms domkapitel.

2 §.

1. Storkyrkoförsamlingens val för utseende av pastor primarius sker genom dess val för återbesättande av kyrkoherdetjänsten i församlingen.

2. I Stockholms prästerskaps val äga deltaga de vid val av prästerlig ledamot i stadens domkapitel röstberättigade prästerna. Valet förrättas å dag, som Konungen efter anmälan av domkapitlet om inträffad ledighet i ämbetet bestämmer. Vid detta val skall varje röstande å sin valsedel upptaga namnen å tre till ämbetet i fråga kvalificerade personer jämte för var och en av dessa sådan uppgift å titel eller yrke och å hemvist, som kan vara erforderlig för att fullt otvetydigt utmärka, vem som åsyftas. Å valsedel förekommande namn, varav ej tydligt framgår vem därmed åsyftas, ävensom namn å till kyrkoherdetjänst ej behörig person samt, där å valsedel äro upptagna namnen å flera än tre behöriga personer, det eller de sist å valsedeln stående övertaliga namnen anses såsom obefintliga. Valsedel, som icke upptager fullt antal giltiga namn, är ogill. I övrigt skall för valets förrättande, så ock för valets kungörande och avslutande samt i fråga om besvär över valet i tillämpliga delar gälla vad för valet av prästerlig ledamot i domkapitlet stadgas i lagen om domkapitel.

3 §.

Sedan de i 2 § angivna valförrättningarna vunnit laga kraft och domkapitlet beträffande dem, som vid vartdera valet erhållit de tre högsta rösttalen, i mån av behov införskaffat åldersbevis och tjänsteförteckning, skall domkapitlet bland dessa å förslag till pastor primarieämbetet uppföra minst tre, efter som de med hänsyn till detta ämbetes och den därmed förenade kyrkoherdetjänstens särskilda behov finnas framför övriga och sinsemellan äga företräde i förtjänst och skicklighet. Om förslag, som nu

nämnts, beslutar domkapitlet vid särskilt sammanträde inför ärkebiskopen eller, om ärkebiskopen har förfall eller dennes ämbete är ledigt, inför annan av Konungen på framställning av domkapitlet till ordförande vid sammanträdet förordnad biskop. För omröstningen till förslaget gäller vad i 11 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster stadgas; skolande för samtliga, som varit under omröstning, i protokollet däröver upptagas ett kort sammandrag av deras tjänsteförteckningar och jämväl antecknas de särskilda upplysningar i övrigt, som kunna vara av betydelse för förslagens bedömning. Upprättat förslag kungöres av domkapitlet genom anslag.

4 §.

Över det av domkapitlet upprättade förslaget må besvär anföras hos Konungen av Storkyrkoförsamlingen och enskild röstägande vid något av de föregångna valen ävensom av den, som varit under omröstning för förslaget. I fråga om dylika besvär gäller vad i 44 § lagen om tillsättning av prästerliga tjänster stadgas.

5 §.

Efter upprättande av förslag, som i 3 § sägs, insänder domkapitlet ofördröjligen det däröver förda protokollet jämte tillhörande handlingar till Konungen, som, efter utgången av stadgad tid för anförande av besvär över förslaget, till ämbetet utnämner en av de å förslaget uppförda eller den Konungen med hänsyn till anförda besvär över förslaget prövar till ämbetet äga företräde.

Förslag

till

L a g

**om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 575) om
tillsättning av prästerliga tjänster.**

Härigenom förordnas, att 46 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

46 §.

Är någon särskild — — — Konungen stadgat; dock att vid omröstning i församling för tillsättning av sådan tjänst stadgandena i 26 § skola äga tillämpning samt att vid tillsättande av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm förslag till nämnda tjänst och det därmed förenade pastor primarieämbetet skall av domkapitlet upprättas i enlighet med vad därom i särskild lag stadgas.

Förslag

till

L a g

om biskopsvisitationer i Stockholm.

Härigenom förordnas som följer:

De befogenheter och skyldigheter med avseende å förrättande av visitation i församling, som jämlikt kap. 24 kyrkolagen och eljest enligt särskild författning äro i fråga om församlingar i stift tillagda biskopen, skola beträffande de under Stockholms domkapitel lydande församlingarna tillkomma pastor primarius.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 mars 1941.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge, anmäler efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet vissa frågor rörande pastor primarieinstitutionen i Stockholm samt anför härutinnan:

Stockholms stad intager i kyrkligt-administrativt hänseende sedan gammalt en särställning. Redan på 1590-talet, sedan nya församlingar uppstått i staden vid sidan om den äldsta, S t o r k y r k o f ö r s a m l i n g e n, förekom ett kyrkligt konsistorium i staden, i vissa hänseenden likväl underordnat ärkestiftets konsistorium. Stockholmskonsistoriets främste ledamot — näst ärkebiskopen — blev kyrkoherden vid Storkyrkan med benämningen »pastor primarius». Enligt en av Kungl. Maj:t den 16 december 1668 utfärdad instruktion skulle ärkebiskopen, när han var närvarande i konsistoriet, men eljest pastor primarius vara dess ordinarie preses; och den senare skulle åligga att »icke allenast för egen person predika i sin ombetrodda församling utan ock hava ett vakande öga på alla de andra församlingarna i staden», dock med undantag för hovförsamlingen.

Stockholms konsistorium, vars jurisdiktion omfattade huvudstadens hela stadsområde, erhöll under den senare rättsutvecklingen i realiteten samma befogenheter, som tillkommo domkapitlen i stiftet. Genom lagen den 13 november 1936 om domkapitel har också konsistoriet i huvudstaden tillagts benämningen domkapitel och fått sin ställning såsom sådant ytterligare befast.

Enligt nämnda lag skall Stockholms domkapitel, vari ärkebiskopen, när han är tillstädes, är preses, i övrigt bestå av följande ledamöter, nämligen: pastor primarius såsom ordinarie preses, en av Kungl. Maj:t för sex år i sänder bland kyrkoherdarna i de underlydande församlingarna förordnad ledamot såsom vice preses, en av stadens präster vald präst, som innehar ordinarie prästerlig tjänst i staden, en av ombud för de underlydande församlingarna vald lekman, som ådagalagt nit och insikt i det kyrkliga församlingslivet, en av Kungl. Maj:t efter förslag av domkapitlet för sex år i sänder förordnad, i allmänna värv förfaren lekman samt en likaledes av

Kungl. Maj:t efter förslag av domkapitlet för sex år i sänder förordnad ledamot, som genom avlagda kunskapsprov, utgivna skrifter eller annorledes ådagalagt lärdom i teologiska eller i humanistiska ämnen. Vid handläggning av rättegångsmål skall dessutom domkapitlets sekreterare hava säte och stämma i domkapitlet och vid ärkebiskopsval Stockholms samtliga kyrkoherdar.

I trots av den betydelsefulla ställning inom det för huvudstaden i dess helhet gemensamma konsistoriet, numera Stockholms domkapitel, som sålunda av ålder tillkommit kyrkoherden vid Storkyrkan i dennes egenskap av pastor primarius, har ett ensamt bestämmande inflytande vid tillsättningen av dessa två med varandra förenade tjänster allt intill närvarande tid varit inrymt åt Storkyrkoförsamlingen. Den företrädesrätt i förevarande hänseende, som nämnda församling alltjämt äger utöva, härleder sig ytterst från vissa bestämmelser i av konungamakten under 15- och 16-hundratalen för huvudstaden utfärdade privilegiebrev och ett, ursprungligen för stadens alla församlingar tillkommet, år 1743 för Storkyrkoförsamlingen särskilt bekräftat prästvalsreglemente. För närvarande regleras ordningen för tillsättning av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen genom bestämmelserna i 46 § i 1934 års lag om tillsättning av prästerliga tjänster. Enligt en med stöd av dessa bestämmelser den 7 december 1934 utfärdad kungörelse om särskild ordning vid tillsättning av, bland andra »privilegierade» prästerliga befattningar, nämnda kyrkoherdetjänst är församlingen berättigad att — utan föregående ansökningar eller förslag av domkapitlet — kalla önskat antal provpredikanter för tjänsten samt att sedermera genom val bland dessa föreslå Kungl. Maj:t tre, bland vilka en skall av Kungl. Maj:t utnämnas.

Ytterligare upplysningar rörande den för huvudstaden anordnade kyrkostyrelsens uppkomst och utveckling med särskilt avseende å pastor primarieämbetet och detta ämbetes rättsliga ställning lämnas i en särskild häröver utarbetad redogörelse, vilken torde få såsom bilaga fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende (Bil. A).

Den undantagsställning, som Stockholm sålunda alltjämt intager, såväl i avseende å den kyrkligt-administrativa indelningen som i fråga om organisationen av därvarande kyrkostyrelse, har — alltsedan början av 1700-talet — föranlett upprepade framställningar till Kungl. Maj:t och förslag, endels i syfte att av Stockholm med eller utan tillagda utanförliggande områden skulle bildas ett särskilt stift med egen biskop, endels blott syftande till en reformering av pastor primarieinstitutionen och därvid främst en reformering med hänsyn till dess samband med Storkyrkoförsamlingen. Under 1900-talet gjorda framställningar i detta ämne ha emellertid mestadels avsett en självständig stiftsbildning för huvudstaden. Det senast tillkomna, fullständigt utarbetade förslaget till en dylik stiftsbildning fram-

lades år 1937 av kammarrådet Tom Wohlin i egenskap av inom ecklesiastikdepartementet tillkallad sakkunnig. Detta förslag går i huvudsaken ut på att Stockholm jämte närmast kringliggande områden av såväl Uppsala som Strängnäs stift skulle bliva ett särskilt stift med egen biskop, varvid Storkyrkoförsamlingen skulle utgöra prebende åt denne. — I fråga om ändrad ordning för tillsättningen av pastor primarius gjordes särskild framställning senast av 1934 års kyrkomöte, som i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt om åtgärder för beredande av inflytande därvid åt Stockholms prästerskap. — En närmare redogörelse för alla de skilda förslag i dessa frågor, som under årens lopp tillkommit, återfinnes i en däröver upprättad sammanställning, vilken jämväl torde få såsom bilaga fogas till dagens protokoll i detta ärende (Bil. B).

Frågan om en reformering på ett eller annat sätt av kyrkostyrelsen i Stockholm har genom senaste innehavaren av pastor primarieämbetet Nils Widners frånfälle den 6 augusti 1940 erhållit en förnyad och omedelbar aktualitet. Denna fråga har också berörts av Stockholms domkapitel i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 september 1940, vari domkapitlet, med anmälan om det timade dödsfallet, underställde Kungl. Maj:ts prövning frågan om återbesättande av kyrkoherdebefattningen i Storkyrkoförsamlingen. Härvid upplyste domkapitlet, att Widners dödsbo ägde åtnjuta tjänstår vid befattningen intill den 1 mars 1941 samt att prästerskapets änke- och pupillkassa vore berättigad att därefter under ett år uppbära avkomsten av densamma. Befattningen bleve fördenskull ledig att av ny innehavare tillträdas först den 1 mars 1942. Under erinran om den sedan många år aktuella frågan om inrättande av ett särskilt stift för Stockholm anförde domkapitlet i anslutning härtill i huvudsak följande:

Den 9 november 1937 hade domkapitlet avgivit utlåtande över det av kammarrådet Tom Wohlin samma år upprättade, till domkapitlet remitterade förslaget rörande en ifrågasatt stiftsbildning, omfattande Stockholms stad jämte vissa kringliggande områden. Domkapitlet hade därvid hemställt, att Kungl. Maj:t med beaktande av de synpunkter, domkapitlet framhållit i ärendet, måtte avlåta proposition till 1938 års riksdag i huvudsaklig anslutning till nämnda förslag. Då befattningen som pastor primarius och tillika kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen numera blivit ledig, syntes enligt domkapitlets mening stiftsfrågan nu böra upptagas till avgörande. Under hänvisning till sitt föregående utlåtande av den 9 november 1937 hemställde därför domkapitlet, att Kungl. Maj:t ville, med beaktande av vad domkapitlet anført, avlåta proposition till 1941 års riksdag i huvudsaklig anslutning till det av Wohlin upprättade förslaget. Därest stiftsfrågan funnes icke nu böra upptagas till lösning, hemställde domkapitlet, under erinran om 1934 års kyrkomötes skrivelse angående beredande åt Stockholms prästerskap av vederbörligt inflytande vid tillsättande av pastor primarieämbetet, att frågan om ändring i valproceduren därvid likväl måtte bliva föremål för avgörande. I vart fall syntes en utvidgning böra äga rum av den för närvarande enbart till Storkyrkoförsamlingens invånare begränsade

förslagsrätten. Enklast kunde detta måhända ske på så sätt, att med bibehållande av församlingsbornas rätt att på förslag uppföra tre prästmän jämväl huvudstadens prästerskap tillerkändes rätt att efter omröstning på förslag uppföra två kandidater, prästerskapet givetvis obetaget att därvid uppföra samma kandidater som församlingen. Under förutsättning att vad domkapitlet sålunda hemställt beaktades, syntes med åtgärder för kyrkoherdebefattningens återbesättande böra anstå tills vidare intill utgången av år 1941.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 1 november 1940 föreskrivit, att med åtgärder för återbesättande av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen skulle anstå tills vidare, intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, uppdrog jag åt kammarrådet Wohlin att, under förutsättningen att förenämnda, sedan år 1937 vilande förslag om utbrytning av Stockholms stad jämte vissa kringliggande områden till en särskild stiftsenhet icke ansåges böra i närvarande läge komma till genomförande, på grundval av nu gällande ordning utarbета förslag till sådana bestämmelser, som kunde vara ägnade att undanröja de mest iögonfallande bristerna med avseende å pastor primarius' ställning inom kyrkostyrelsen för huvudstaden. Med skrivelse den 1 februari 1941 har Wohlin till mig överlämnat en promemoria, innefattande utredning och förslag angående ändrad ordning för tillsättning av pastor primarieämbetet i Stockholm m. m.

I promemorian har anförts, bland annat:

Domkapitlet i Stockholm har i sin skrivelse den 10 september 1940 framfört förslag till ändrad ordning för tillsättning av pastor primarius. Behovet av en jämkning i den gällande regleringen på denna punkt är uppenbart. Frågan gäller icke blott ett undanröjande i och för sig av den organisatoriska oformligheten, att innehavaren av den prästerliga befattning, med vilken följer chefsställningen inom huvudstadens domkapitel, utses inom ett förslag, som framgått ur en valhandling inom blott en enda av stadens många församlingar. Den oformlighet, som sålunda vidlåder den gällande valordningen, innebär en reell olägenhet. Det räcker icke att till försvar för denna valordning åberopa, att densamma dock visat sig kunna tillföra pastor primarieämbetet framstående och för såväl kyrkoherdetjänsten som ordförandeskapet i domkapitlet väl skickade befattningshavare. Det förhåller sig nämligen utan tvivel så, att den gällande valordningen såsom sådan medför ett försvagande av den auktoritativa ställning gentemot huvudstadens församlingsprästerskap i gemen, som vid pastor primarieinstitutionens tillskapande avsetts skola tillkomma ämbetets innehavare.

Vad angår riktlinjerna för den erforderliga omläggningen av tillsättningsordningen, må till en början erinras om att enligt gällande regler för ärkebiskops- och biskopsval valrätten vid dessa praktiskt taget tillkommer endast prästerskapet. I själva verket synes den tanken icke orimlig, att pastor primarius helt skulle utses enligt bestämmelserna för biskopsval, varav skulle följa, att Storkyrkoförsamlingen, i likhet med vad fallet är för biskopsprebendeförsamling (Visby stadsförsamling), komme att sakna inflytande på valet. Härför skulle kunna anses tala även den omständigheten, att Storkyrkoförsamlingens folkmängd sedan 1870-talets slut befinner sig i sjunkande (församlingen utgör för närvarande en av de tre till folkmängds-

siffran minsta av huvudstadens territoriella kyrkoförsamlingar). Än mindre ger Storkyrkoförsamlingens folkmängdssiffra, om man tar hänsyn till befolkningens rörlighet, något stöd för ett anspråk från församlingens sida att utgöra en exklusiv valkorporation för utseende av huvudstadens kyrkliga chef. Av i församlingen oavbrutet under åren 1919—39 mantalsskrivna personer, inalles 913, voro blott 158 födda inom församlingen; hela antalet den 31 december 1938 mantalsskrivna personer utgjorde 10,205 (statens offentliga utredningar 1940: 1, sid. 32). Storkyrkoförsamlingens s. k. »privilegium» i avseende å tillsättningsordningen vid kyrkoherdetjänsten saknar helt jämförbarhet med de prästerliga, i regeringsformen förankrade privilegierna. Den exklusiva rätt församlingen härutinnan utövat bottnar ytterst i en koncession i äldre tid från kungamaktens sida och framstår utan tvivel numera såsom en anomali.

Då pastor primarius enligt gällande rättsläge icke intager samma ställning som en biskop, synas övervägande skäl tala för att icke i närvarande läge giva tillsättningsreformen en så långt gående räckvidd som ovan berörs. I detta sammanhang bör även erinras därom, att sedan år 1937 föreligger ett av undertecknad på därom erhållet uppdrag utarbetat förslag till en allmän omläggning av ordningen för ärkebiskops- och biskopsval, syftande i första hand till beredande av ett förstärkt inflytande å dessa val för lekmän. Förslaget har emellertid ännu icke varit föremål för något slutligt ståndpunktstagande från Kungl. Maj:ts sida. En under förhandenvarande förhållanden godtagbar lösning av den föreliggande frågan synes kunna ernås på det sätt, att man, utan rubbning av Storkyrkoförsamlingens nuvarande rätt att för befattningen presentera av församlingen kallade och valda prästmän, dels inrymmer åt de präster, som äga rösträtt vid val av prästerlig ledamot av Stockholms domkapitel, befogenhet att vid särskilt val framföra sina kandidater till befattningen, dels bereder domkapitlet ett visst ökat medinflytande vid tillsättningen. Detta medinflytande torde lämpligen kunna givas den formen, att domkapitlet skall äga att bland de av de båda valkorporationerna presenterade personerna upprätta ett förslag på de tre, vilka av domkapitlet med hänsyn till förtjänst och skicklighet prövas vara mest kvalificerade för befattningen.

Den här föreslagna reformerade tillsättningsordningen skulle i första hand få betydelse för pastor primarieämbetets återbesättande vid den nuvarande vakansen. Bestämmelserna måste i det hela få karaktären av ett provisorium. Kommer nämligen en allmän revision av proceduren vid biskopsval till stånd, varvid lekmännens medinflytande lär komma att få en mera rationell utformning än som svarar mot Storkyrkoförsamlingens nuvarande förslagsrätt till pastor primarieämbetet, torde även regleringen av tillsättningsordningen vid detta ämbete underkastas en förnyad översyn.

Utredningsmannen har härefter framhållit, att, därest till stärkande av pastor primarieämbetets ställning en reform nu företoges i avseende å tillsättningsordningen i huvudsaklig överensstämmelse med vad sålunda av honom föreslagits, starka lämplighetskäl syntes, för främjande av samma syfte, tala för att samtidigt företoges en utbyggnad på en punkt berörande de materiella befogenheterna för ämbetets innehavare. Härom anföres:

I fråga om den ställning, pastor primarius i avseende å de biskopliga funktionerna intager inom kyrkostyrelsen i Stockholm, är det gällande rättsläget bestämt mindre genom uttryckliga författningsföreskrifter än genom

en lång sedvanerättslig utveckling och därpå grundad praxis. Tydligt torde vara, att pastor primarius ej äger utöva de i Stockholm aktuella biskopliga befogenheter, som ej kunna å annan delegeras, såsom i första hand ordinationsrätten och befogenheten att hålla prästmöte. Huru i avseende å den biskop enligt kyrkolagen tillkommande visitationsrätten förhåller sig är däremot mera ovisst. I 1686 års kyrkolag (24: 6) förbehölls biskopen visitationsrätten »uti sitt stift». Det har under gången tid förelegat tvekan, huruvida Stockholm tillhör Uppsala stift eller icke. Regeringsrätten förklarade år 1915 i mål angående tillämpningen av de genom lagen om reglering av prästerskapets avlöning införda nya bestämmelserna rörande det extra ordinarie prästerskapets löneförmåner, att Stockholms stad ej inginge i Uppsala stift utan utgjorde en särskild kyrklig enhet, för vilken emellertid i då ifrågavarande avseende måste anses gälla vad som stadgats för stift (regeringsrättens årsbok 1915: 26). Lagen den 13 november 1936 om domkapitel skiljer mellan domkapitel i stift och domkapitlet i Stockholms stad. Huru det än formellt må förhålla sig med ärkebiskopens visitationsrätt i Stockholm, är i varje fall klarlagt, att visitationer icke hava hållits i staden vare sig av ärkebiskopen eller av pastor primarius under den tid kyrkolagen gällt. Den ställning pastor primarius intog enligt 1668 års instruktion ger vid handen, att ämbetets innehavare avsetts skola utöva en allmän uppsiktsbefogenhet över prästerskapet och församlingarna i staden. Då visitationsbefogenheten på ett alldeles särskilt sätt markerar förmansställningen gentemot prästerskapet, bör i Stockholms stad denna befogenhet tillkomma pastor primarius och sålunda nu uttryckligen tilläggas denne. Någon betänklighet här emot torde så mycket mindre böra möta, som jämlikt särskild föreskrift visitationsbefogenhet enligt kyrkolagen ej är bunden till biskopens person utan kan av honom delegeras till annan prästman.¹

Då det gäller att även för Stockholms-församlingarnas del omsider bringa i tillämpning de uppsikts- och kontrollfunktioner, som innefattas i den biskopliga visitationsrätten, bör visserligen uppmärksammas, att de i kap. 24 kyrkolagen upptagna bestämmelserna om sättet för biskopsvisitationsförrättande i åtskilliga stycken få anses såsom numera föråldrade och försatta ur kraft. Särskilt gäller detta, där fråga är om visitationsförrättningar i de större städernas församlingar. I praxis, som torde få anses hava erhållit sedvanerättslig sanktion, hava emellertid stiftscheferna ansetts äga befogenhet att i viss utsträckning lämpa formerna för dylika förrättningar efter de förändrade krav, som betingas av tidsomständigheterna. Enligt vad undertecknad inhämtat har sålunda den nuvarande biskopen i Göteborgs stift hittills under sin ämbets tid såsom stiftschef förrättat visitation i samtliga församlingar tillhörande nämnda stad med undantag för en församling, i vilken dylik förrättning planerats att äga rum under innevarande år. Enligt av biskopen lämnad uppgift har han vid utförande av visitationsförrättningar i Göteborgs-församlingarna följt en ordning, som i vissa avseenden avvikit från kyrkolagens bestämmelser i ämnet. Då det gäller förut sättningarna för utövande av den biskop tillkommande visitationsrätten beträffande huvudstadsförsamlingarna är att beakta, att vissa av församlingarna i Göteborgs stad äro till folknúmerärens fullt jämförbara med de större och största av huvudstadsförsamlingarna. För övrigt må erinras därom, att för Göteborgs-församlingarna finnes anordnad fullständig gemensamhet i ekonomiskt hänseende, ett förhållande, som där i sin mån försvårar en strikt efterlevnad av kyrkolagens visitationsbestämmelser. Någon

¹ Se Kungl. Maj:ts stadga och påbud den 20 mars 1735, p. 1 sista meningen.

motsvarighet härtill finnes för närvarande ej i Stockholm. Det torde bliva en angelägen och tacksam uppgift för den blivande innehavaren av pastor primarieämbetet att på basis av de kyrkolagens visitationsbestämmelser, som må anses ännu äga gällande kraft, söka finna de särskilda former för visitationsrättens utövande, som med hänsyn till förhållandena i huvudstaden må visa sig mest effektiva.

Utredningsmannen har slutligen i sin promemoria upptagit spørsmålet om viss reglering av det av ålder med pastor primarieämbetet förenade särskilda arvodet. Ifrågavarande arvode utgår för närvarande i form av ersättning för kronotonde från Västmanlands län, 250 tunnor råg och korn jämte forsellön. Ersättningen beräknas efter lösen enligt 10-årigt medelmarkgångspris och bestrides under innevarande budgetår från det under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget å 8,000 kronor till Kleresistaten. I promemorian anföres härom:

I en den 28 januari 1941 dagtecknad, av sekreteraren i kammarkollegiet Per Gavelius till chefen för ecklesiastikdepartementet avlämnad utredning angående »ersättningar till kyrkorna för vin- och byggnadssäd och till domkyrkorna för domkyrkotunnor samt under VIII huvudtiteln anslag till kleresistaten, kyrkors underhåll och ersättningar till kyrkor upptagna indelningersättningar m. m.» föreslås, att omförmälda ersättning för kronotonde skall, från och med budgetåret 1942/43 upphöra att utgå av statsmedel och ersättas med anslag av kyrkofondens medel. Vidare föreslås, att från samma tid kyrkofonden skall erhålla ersättning för ifrågavarande indelningersättning genom uppräknig av anslaget: »Vissa ersättningar till kyrkofonden» med belopp motsvarande indelningersättningens medelvärde för åren 1931—40 eller 4,350 kronor 82 öre, avrundat till 4,400 kronor. Beloppet föreslås skola sammanföras med ersättningen för vissa tidigare av biskoparna åtnjutna eller till biskopslöneregleringsfonden utgående statsanslag, som härigenom skulle förhöjas från 117,200 kronor till 121,600 kronor.

Genomföres en reglering av nu omförmälda anslagspost på sätt här föreslagits synas starka lämplighetsskäl tala för, att en motsvarande reglering företages av det med pastor primarieämbetet förenade arvodet eller sålunda, att detta arvode fixeras till samma belopp, 4,400 kronor, vartill statsverkets ersättning till kyrkofonden beräknas. En dylik fixering av arvodesbeloppet torde även för vederbörande befattningshavare innebära en praktisk fördel. Till vinnande av önskvärd reda och överskådlighet torde en bestämmelse om det sålunda fixerade arvodet böra intagas i prästlöneregleringslagen och ersättningen till kyrkofonden registreras i kyrkofondslagen.

Från de synpunkter, som i promemorian angivits, har utredningsmannen utarbetat och därvid fogat förslag till

- 1) lag angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm,
- 2) lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster,
- 3) lag om biskopsvisitationer i Stockholm,
- 4) lag om ändrad lydelse av 5 § och 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning samt

5) lag om ändrad lydelse av 3 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond.

Tillika har utarbetats ett utkast till kungörelse om ändring i kungörelsen den 7 december 1934 (nr 578) om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster.

Ifrågavarande förslag och utkast torde få såsom bilaga fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende (Bil. C).

Över förevarande utredning och förslag ha utlåtanden avgivits av ärkebiskopen E. Eidem, av Stockholms domkapitel efter hörande av Storkyrkoförsamlingen samt av statskontoret och kammarkollegiet, varjämte Stockholms prästsällskap inkommit med yttrande i ärendet.

Ärkebiskopen har, under framhållande av vikten av att en egen stiftsbildning för Stockholm med det snaraste genomfördes, uttalat sitt beklagande av, om statsmakterna skulle på grund av närvarande läge finna sig böra sätta denna fråga ytterligare på framtiden. För sådant fall ansåge han det visserligen böra hälsas med tillfredsställelse, därest åtminstone några, sedan länge ganska påtagliga brister i fråga om pastor primarieämbetet nu avhjälptes, men betraktade han likväl en sådan förbättring beträffande den nuvarande ordningen allenast såsom en nödfallsutväg och ett provisorium. I avseende å förslaget att tillägga pastor primarius rätt, respektive plikt till visitation framhöll ärkebiskopen, att en dylik anordning utan tvivel vore ägnad att bringa till tydligare uttryck den förmansställning, som borde tillkomma pastor primarius inom Stockholms-församlingarna.

Storkyrkoförsamlingen har för sin del tillstyrkt genomförande av den av Wohlin föreslagna ändrade ordningen för tillsättandet av pastor primarieämbetet, men under förutsättning att såväl den del av församlingens kyrkoherdes lön, som överstege andra Stockholms-kyrkoherdars löner, som ock kostnaden för avlönande av den präst i församlingen, som erfordrades för att kyrkoherden skulle kunna uppehålla pastor primarieämbetet, bestredes ur kyrkofonden.

Domkapitlet har funnit förslaget såväl till ändrade bestämmelser för tillsättning av pastor primarius som till visitationsrätt för denne innebära en förbättring i jämförelse med nuvarande ordning men har ansett sig böra uttala, att enligt dess mening värdet av den föreslagna visitationsrätten starkt begränsades därigenom, att dess utövare icke erhöle den med visitationsbefogenheten hittills städse förenade chefsställning gentemot prästerskapet, som biskopsämbetet innefattade. — Storkyrkoförsamlingens krav å ersättning ur kyrkofonden för viss del av kyrkoherdens lön har domkapitlet icke ansett sig kunna biträda. Däremot har domkapitlet funnit vissa skäl tala för att en kyrkoadjunktsbefattning i församlingen avlönades av kyrkofonden. Domkapitlet har därjämte ansett någon höjning av det föreslagna särskilda arvudet åt pastor primarius skälig.

Inom domkapitlet har en ledamot, *generaldirektören A. Örne*, särskilt framhållit, att den enda fullt tillfredsställande lösningen av föreliggande fråga vore, att för huvudstaden och vad därmed naturligt hörde samman, såsom ett stift, tillsattes en biskop med samma ställning och avlöningsförhållanden som övriga chefer för fastlandsstiften, varvid kyrkoherden i Storkyrkoförsamlingen borde få ställningen såsom domprost med bibehållande av den traditionsrika titeln pastor primarius, samt att den rätta tidpunkten för en dylik organisation av Stockholms kyrkoväsen vore nu, då pastor primarieämbetet vore ledigt.

Statskontoret har förklarat sig, från de synpunkter ämbetsverket hade att företräda, icke ha funnit anledning till erinran mot föreliggande förslag annat än i avseende å frågan om ersättning å riksstaten till kyrkofonden för det pastor primarius enligt förslaget från nämnda fond tillkommande särskilda arvodet. Beträffande denna fråga hänvisar statskontoret till ett särskilt av ämbetsverket avgivet utlåtande rörande åtskilliga statsanslag för kyrkliga ändamål.

Kammarkollegiet, som icke haft något att erinra i princip emot en reformering av tillsättningsförfarandet för pastor primarius eller införande av visitationsrätt för denne, har dock, under framhållande av reformförslagets karaktär av ett provisorium i avvaktan på beslut i frågan om ett särskilt Stockholms stift, uttalat, att det givetvis hade varit önskvärt, om stiftsregleringen kunnat komma till stånd inom så nära framtid, att ett dylikt provisorium kunnat undvikas.

Stockholms prästsällskap har förklarat sig vara av den övertygelsen, att Stockholms kyrkofråga icke kunde lösas på ett tillfredsställande sätt, förrän Stockholm med omnejd avskildes till ett eget stift och finge en biskop, som helt kunde ägna sig åt vården om stiftets angelägenheter. Därest man ansåge, att stiftsfrågan icke borde nu lösas utan blott en nyordning av pastor primarieämbetet eftersträvas, torde enligt sällskapets mening icke mycket vara att erinra mot det sätt, varpå de nu framlagda lagförslagen utformats. Då emellertid en dylik nyordning synts sällskapet bidraga till att ytterligare fördröja och måhända helt förhindra lösningen av stiftsfrågan, har sällskapet för sin del avstyrkt den föreslagna regleringen.

Den gällande organisationen av kyrkostyrelsen för huvudstaden har med visst fog betecknats såsom ett sedan flera sekler tillbaka bestående provisorium. Strävandena efter en effektivare ordning på detta, man kan väl säga, försummade område av den kyrkliga förvaltningen i riket ha icke uppgivits; med huvudstadens utomordentliga befolkningstillväxt och stadsbebyggelsens utsträckning till en vid räjong utanför stadens jurisdiktionsområde (Stor-Stockholm) ha kraven på en fastare och enhetligare ledning med avseende å de mångahanda för dessa landets centrala områden gemen-

Departementschefen.

samma kyrkliga angelägenheterna med alltmer ökad styrka gjort sig gällande. I den förut berörda år 1937 framlagda utredningen framhölls, att en *stiftsbildning* för Stor-Stockholm icke — såsom vid andra nybildningar av administrativa förvaltningsenheter — kunde, vid ett sakligt bedömande, anses liktydig med en utökning av stiftens antal. För Stockholm funnes redan och av gammalt en kyrkligt-administrativ enhet — man kunde benämna den »konsistorialområde» eller terminologiskt giva den någon annan beteckning. Dennas organisation vore emellertid till följd av dess ofullständiga utbyggnad av föga lämpligt slag, och den föreslagna stiftsreformen syftade följaktligen i själva verket allenast till en rationalisering av en redan bestående organisation, som hittills icke kunnat effektivt utnyttjas.

Den helt nyligen inträdda vakansen i pastor primarieämbetet har av naturliga skäl aktualiserat denna gamla fråga. Då jag nu likväl, ehuru med stor tveksamhet, ansett mig böra avstå från att söka i detta samband åvägabringa en slutlig lösning av Stockholms stiftsfråga på basis av den i detta avseende sedan några år tillbaka föreliggande utredningen, har detta mitt ståndpunktstagande bestämts av hänsynen till rådande tidsomständigheter. Varje kostnadskrävande utökning av förvaltningsorganisationen bör givetvis om möjligt undvikas under en tid, då inskränkningar i förvaltningsverksamheten övervägas och alla tillfällen till besparingar och begränsningar måste tillvaratagas. Jag har emellertid funnit mig icke kunna taga på mitt ansvar att låta det föreliggande tillfället gå förbi utan varje som helst försök till positiva åtgärder för förbättrande av härvarande kyrkostyrelses organisation. Det har också, på sätt i nu föreliggande på mitt uppdrag verkställda utredning skett, kunnat påvisas, att de mest iögonfallande olämporna i den gällande ordningen, utan någon ökad kostnadsinsats från det allmännas sida, kunna genom vissa mindre genomgripande reformer om icke helt avlägsnas så dock minskas. Jag förbiser ej, att de åtgärder, som härvid föreslagits — stärkande av pastor primarius ställning genom en omläggning av tillsättningsordningen samt en instruktionsmässig utvidgning av dennes ämbetsbefogenheter i avseende å visitationsrätt — måste få innebörden av ett lappande av ett gammalt kläde. Jag har dock stannat i den uppfattningen, att i nuvarande läge även en på dylikt sätt begränsad reform äger sitt värde. Det bör framhållas, att genom en sådan reform icke undanskjutes en definitiv reglering av frågan, när de ekonomiska förutsättningarna för en sådan föreligga.

Den av utredningsmannen föreslagna författningsregleringen har jag funnit sakligt sett väl avvägd. Såsom utredningsmannen anför, markerar den visitationsbefogenhet, som vid bifall till förslaget tillägges pastor primarius, på ett alldeles särskilt sätt den förmansställning gentemot prästerskapet, vilken det enligt min mening är av vikt att pastor primarius intager. Till vissa detaljer i lagförslaget beträffande ordningen för pastor primarieämbetets tillsättning återkommer jag i det följande.

Storkyrkoförsamlingens anspråk på ersättning ur kyrkofonden för den del av lönen för församlingens kyrkoherde, som överskrider det för kyrkoherdarna i Stockholms övriga församlingar fastställda beloppet, anser jag mig, i likhet med Stockholms domkapitel, icke kunna tillstyrka. Vad angår församlingens yrkande, att avlöningen till en av de två nuvarande kyrkoadjunktbesättningarna i församlingen måtte övertagas av kyrkofonden, torde denna fråga icke böra avgöras i föreliggande sammanhang. Jag får erinra om att löneregleringsperioderna för prästerskapet i flertalet av huvudstadsförsamlingarna utlöpa med 1945 års utgång. För Storkyrkoförsamlingen utgår löneregleringsperioden år 1946. För det förestående arbetet med de prästerliga organisations- och avlöningsfrågorna i samband med de sålunda snart nog utlöpande löneregleringsperioderna för huvudstadsförsamlingarna ha förberedelser redan träffats. Spörsmålet om Storkyrkoförsamlingens behov av prästerliga krafter och avlöningen av dessa måste därvid givetvis bliva ett spörsmål bland många andra, som i sitt vidare sammanhang påkallar ett särskilt bedömande.

Jag biträder utredningsmannens förslag, att det särskilda arvudet för pastor primarieämbetets innehavare fixeras till 4,400 kronor eller till det medelvärde, vartill detta arvode — i form av en efter markegångsprisen växlande ersättning för här ifrågakarande spannmålsanslag — utgått för åren 1931—40. I anledning av vad Stockholms domkapitel härom anført, vill jag framhålla, att med den sålunda föreslagna fixeringen av förevarande arvodespost den sammanlagda avlöningen vid de båda förenade tjänsterna kommer att uppgå till ett belopp, som, även om värdet av den med kyrkoherdetjänsten förenade tjänstebostaden sättes lågt, ter sig som en skälig ersättning för pastor primarieämbetet i dess föreslagna utformning.

Författningsregleringen.

Till de av utredningsmannen framlagda förslagen till ändringar i *prästlöneregleringslagen* och *kyrkofondslagen*, i vilka lagar i annat sammanhang påkallas ytterligare ändringar, torde jag senare få återkomma, varvid jag även får tillfälle att närmare beröra vad av statskontoret anförts i avseende å frågan om ersättning på riksstaten till kyrkofonden för det särskilda arvode, som enligt förslagen till ändring av de nämnda två lagarna skall tillkomma pastor primarius från berörda fond.

Förslaget till *lag om biskopsvisitationer i Stockholm*, mot vilket i remissutlåtandena någon anmärkning icke framförts, har ej heller från min sida givit anledning till erinran.

I avseende å de övriga två lagförslagen, nämligen förslaget till *lag angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm* samt förslaget till *lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster* har av utredningsmannen anförts, bland annat, följande:

Gällande ordning för tillsättande av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen — och därmed också för tillsättningen av pastor primarius — regleras genom stadgande i 46 § prästvalslagen och genom de med stöd av detta lagrum av Kungl. Maj:t meddelade administrativa föreskrifterna om förfarandet vid tillsättning av prästtjänst i privilegierad församling. I korthet innebär denna reglering, att den gemensamme innehavaren av de två förenade befattningarna utnämnes av Kungl. Maj:t efter ett förslag, som framkommit genom ett allenast av Storkyrkoförsamlingens å kyrkostämman röstberättigade medlemmar företaget val, vilket val — i stort sett — sker enligt samma regler, som gälla för prästval i allmänhet. Något förberedande förslag, inom vilket församlingen skall äga välja, upprättas dock ej av domkapitlet. Församlingen kallar själv, utan föregående ledigförklarande av tjänsten och utan avvaktande av ansökningar till densamma, önskat antal provpredikanter, å vilka församlingsborna, efter det de kallade inför församlingen avlagt prov, skola avgiva sina röster. Domkapitlets enda sakliga befogenhet i avseende å valet består däri, att domkapitlet före valet äger pröva de av församlingen kallade provpredikanternas behörighet till kyrkoherdetjänst och alltså från valet utesluta dem, som icke befunnits sålunda kvalificerade. När valet skett, upprättar visserligen domkapitlet därjämte det förslag å tre personer, inom vilket den blivande innehavaren av ämbetet skall av Kungl. Maj:t utses, men domkapitlets befattning härmed är såtillvida enbart av formell natur, som å förslaget alltid skall av domkapitlet uppföras de tre, vilka vid församlingens val fått de flesta rösterna, och dessa i ordningen efter antalet erhållna röster.

En omläggning, i enlighet med vad föreslagits, av den sålunda för tillsättningen av pastor primarieämbetet nu gällande ordningen påkallar i första hand viss, huvudsakligen formell ändring i 46 § prästvalslagen samt vissa jämkningar i 1934 års kungörelse om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster.

Den i lagförslaget om ändring i prästvalslagen upptagna bestämmelsen avser närmast en hänvisning därtill, att i fråga om kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen skall gälla den samtidigt föreslagna särskilda lagen om tillsättningen av pastor primarius. Ändringen i stadgandet i fråga får härigenom innebörden av en viss saklig inskränkning, utöver vad förut gällt, i Kungl. Maj:ts befogenhet att förordna beträffande ordningen för tillsättningen av samma kyrkoherdetjänst.

Med de i kungörelseutkastet ifrågasatta ändringarna i ovannämnda särskilda kungörelse avses ett upphävande, i vad avser kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen, av de nu gällande regler för tillsättningsproceduren, som skulle komma att stå i strid emot det föreslagna nya förfarandet för tjänstens tillsättande, eller följaktligen de i kungörelsen nu upptagna bestämmelserna, dels att domkapitlets förslag till tjänsten skall uppgöras i omedelbar anslutning till valresultatet i församlingen, dels att Kungl. Maj:ts utnämningssätt skall vara inskränkt till de sålunda av församlingen ensam valda. Församlingens hittillsvarande förnänsställning i avseende å kyrkoherdevalet kommer följaktligen i övrigt att genom de ifrågasatta ändringarna lämnas oförkränkt. Ändringarna i kungörelseutkastet beröra givetvis icke i något hänseende tillsättningsförfarandet vid andra »privilegierade» tjänster.

I förslaget till lag angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm ha i 2 § 2 mom. upptagits bestämmelserna om prästerskapets särskilda val.

Då här i fråga om rösträtten vid detta val hänvisats till vissa bestämmelser i gällande lag om domkapitel, komme därmed rösträtten att för Stockholms-prästerna bliva i någon mån mera begränsad än vad vid biskopsval gäller för prästerskapet inom stiftet. Emeriti skulle nämligen icke bliva röstberättigade vid pastor primarievalet. Denna reglering, som för övrigt även ifrågasatts för biskopsval, lär med hänsyn till syftet med den här föreslagna reformerade valordningen få anses befogad.

Beträffande själva valet har föreslagits, att varje röstande skall avgiva röst å tre personer. Härmed har avsetts att säkerställa, att vid detta val alltid komma att framföras minst tre kandidater till det förslag, som skall av domkapitlet upprättas. Då Storkyrkoförsamlingens val kan komma att resultera i nominering av en enda kandidat, och denne därjämte kan tänkas bliva upptagen bland prästernas egna kandidater, skulle utan en dylik bestämmelse kunna inträffa, att valet bleve otillräckligt för ett fullständigt förslag. En motsvarande bestämmelse gäller för övrigt för närvarande vid biskopsval. De särskilda giltighetsbestämmelserna med avseende å valsedlarna överensstämma i allt väsentligt med stadgandena i 23 § kommunala vallagen. Såsom valbarhetsvillkor har upptagits föreskriften i privilegierna för Storkyrkoförsamlingen om för ämbetet »kvalificerade personer». I domkapitelslagen upptagna procedurföreskrifter för där ifrågakommande prästerliga val hava ansetts i övrigt bäst anpassade för detta speciella val. Att märka är emellertid, att det enligt förslaget skall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma dag för valet. Den närmare tiden ävensom platsen för det samma har dock domkapitlet att utsätta.

Reglerna för uppgörandet av domkapitlets förslag till ämbetets återbesättande återfinnas i lagförslagets 3 §. Härvid är först att uppmärksamma, att domkapitlet enligt de uppställda reglerna har att sammansätta sitt förslag till ämbetet med såväl av Storkyrkoförsamlingen som av prästerskapet nominerade kandidater eller, om dessas inbördes kvalifikationer därtill föranleda, allenast med kandidater från endera valkorporationen. Nominerade för förslaget skola icke anses blott de tre, som vid vardera valet erhållit högst antal röster (eller varå, i händelse av lika rösttal för två eller flera, lotten utfallit), utan alla dem, som därvid fått de tre högsta rösttalen. Genom denna regel undvikes, att — där mer än en erhållit något av de tre högsta rösttalen — en eller flera genom lottning uteslutas från att komma under omröstning för förslaget. Utan en sådan regel kunde tydligen eljest lätt inträffa, att domkapitlet genom slumpens avgörande förhindrades att å förslaget uppföra just den eller de för ämbetet mest kvalificerade av kandidaterna, ehuru dessa vid respektive val framförts av en betydande del av valmännen. De i paragrafen angivna bedömningsgrunderna för förslagets upprättande hava förutsatts skola tolkas i enlighet med motsvarande bestämmelser i 9 § prästvalslagen. Förfarandet vid domkapitlets behandling av tjänstetillsättningsförslaget har i lagförslaget likaledes anknutits till motsvarande stadganden i prästvalslagen. För det fall att ärkebiskopen skulle hava förfall för deltagande såsom preses i domkapitlets sammanträde för tjänstetillsättningsförslagets behandling, har i paragrafen upptagits en bestämmelse om att sammanträdet skall hållas under ordförandeskap av annan biskop, som av Kungl. Maj:t för detta tillfälle utses. Till stöd för lämpligheten av en dylik anordning kan åberopas, att enligt bestämmelse i 14 § domkapitelslagen vissa andra biskopliga funktioner för motsvarande fall må uppdragas åt annan biskop.

Beträffande förslaget till lag om tillsättning av pastor primarius, vilket av ärkebiskopen, Stockholms domkapitel och statskontoret lämnats utan någon erinran i sak, ha inom kammarkollegiet företrätts olika meningar. En ledamot har sålunda ansett, att prästerliga ledamöter i domkapitlet, med hänsyn till domkapitlets funktion vid tillsättningen, icke böra deltaga i prästerskapets val, men har i övrigt icke haft något att erinra mot det föreliggande förslaget.

Kollegiemajoriteten anför, bland annat:

Kollegiet kan icke biträda promemorieförslaget i vad avser domkapitlets rätt att å det förslag, som skall underställas Kungl. Maj:t, av dem, som vid vartdera valet erhållit de tre högsta rösttalen, uppföra tre i den ordning inbördes, vari domkapitlet anser dem böra ifrågakomma till befattningen. Eriuras må, att domkapitlet varken vid biskopsval eller vid val enligt gällande bestämmelser av pastor primarius äger ett liknande inflytande. I sistnämnda båda fall har domkapitlet endast att till Kungl. Maj:t översända förslag å de tre prästmän, som fått högsta rösttalen. Det synes kollegiet betänkligt, att enligt den föreslagna ordningen domkapitlet i sitt förslag skulle kunna helt utesluta den ena valkorporationens samtliga valkandidater. Den ena valkorporationen och dess medlemmar kan med en sådan ordning lätt se sig åsidosatt, och det kan förutses, att rätten till besvär över domkapitlets förslag kommer att i betydande utsträckning utnyttjas. Det torde emellertid vara angeläget, att detta i möjligaste mån undvikas och att besvärsrätten må inskränkas till de särskilda valförrättningarna. Vidare må anmärkas, att det ej kan vara lämpligt, att domkapitlets prästerliga ledamöter, vilka äga deltaga i Stockholms prästerskaps val, även skola i domkapitlet fatta beslut i fråga om de tre prästmän, som skola uppsättas å domkapitlets förslag till Kungl. Maj:t.

Enligt kollegiets mening böra å domkapitlets förslag upptagas *dels* de tre prästmän, som erhållit högsta rösttalen vid Storkyrkoförsamlingens val, *dels ock* de tre prästmän, som erhållit högsta rösttalen vid Stockholms prästerskaps val, vardera valkorporationens kandidater i ordning efter antalet erhållna röster. Vid lika rösttal torde böra gälla, beträffande Storkyrkoförsamlingens val, vad därom stadgas i kungörelsen den 7 december 1934 om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster samt, beträffande Stockholms prästerskaps val, vad därom stadgas i författningen om biskopsval den 30 maj 1759. Något förord av domkapitlet för någon av de valda torde icke böra lämnas. Förslaget blir sålunda att betrakta endast såsom en anmälan om valresultaten. Besvär över domkapitlets förslag, upprättat på angivna sätt, skulle icke ifrågakomma.

Vad angår Storkyrkoförsamlingens val torde detsamma — såsom ock i promemorian föreslagits — böra ske i enlighet med gällande bestämmelser om val av pastor primarius.

Vidkommande åter prästerskapets val synes detta böra verkställas efter samma grunder, som gälla för val av biskop. Kollegiet vill erinra om att ämbetsverket i utlåtande den 31 januari 1938 icke funnit anledning till anmärkning mot ett av kammarrådet Wohlin framlagt förslag angående ändrade bestämmelser om ärkebiskops- och biskopsval, i vad avser emeritis uteslutning från deltagande vid sådant val. Därest berörda lagändring kommer till stånd, böra emeriti uteslutas från valrätt även vid tillsättning av pastor primarius. Oavsett vilken ståndpunkt man intager till spørgsmålet

om borttagandet av emeritis valrätt vid biskopsval, torde icke, innan Wohllins nyssberörda förslag blivit slutligt prövat, böra ifrågakomma att vidtaga en därför prejudicerande sådan anordning, att redan i förevarande sammanhang emeriti uteslutas från valrätt vid tillsättande av pastor primarius. Vidare torde, såsom vid biskopsval och då fråga ej skulle bliva om upprättande av förslag i egentlig mening eller förord, domkapitlets samtliga ledamöter — sålunda även lekmännen i domkapitlet — böra tillerkännas rösträtt vid valet.

I promemoriaförslaget har icke angivits, i vilken inbördes ordning de båda valkorporationerna skola företaga sina val. Det torde kunna innebära vissa fördelar, att valen icke förrättas samtidigt utan att det ena valet föregår det andra, så att den sist väljande parten beredes tillfälle att ansluta sig till andra parten i fråga om någon eller några av dennes kandidater.

Även inom kollegiemajoriteten ha såtillvida yppats skiljaktiga meningar, som *generaldirektören Berglöf* ansett, att emeriti icke borde givas rätt att deltaga i prästerskapets val.

Enligt det föreliggande förslaget skola i avseende å rösträtten vid Stockholms prästerskaps särskilda val vid tillsättningen av pastor primarius gälla samma regler, som i lagen om domkapitel äro stadgade för deltagande i val av prästerlig ledamot i stadens domkapitel. Bortsett från vissa i lagförslaget upptagna specialbestämmelser beträffande proceduren vid det här ifrågavarande valet, skall jämväl för valets förrättande ävensom för dess kungörande och avslutande samt i fråga om besvär över valet i tillämpliga delar gälla vad för valet av prästerlig ledamot i domkapitlet stadgas i lagen om domkapitel. Den reglering, som här ifrågasättes, synes mig vara den lämpligaste. Redan den omständigheten, att pastor primarius vid den nu tillämnade reformen icke i full utsträckning erhåller biskops ställning och att det prästerliga valet fördenskull närmast avser utkorandet av den främste ordinarie ledamoten, tillika ordinarie preses, i domkapitlet, gör en sådan anordning naturlig. Praktiska skäl tala också för den av utredningsmannen härvid valda lösningslinjen. De ålderdomliga, delvis ofullständiga delvis oklara bestämmelser, som gälla biskopsval, äro nämligen, i vad de avse prästerskapets deltagande i dylikt val, icke avpassade för de kyrkligt-organisatoriska förhållandena i huvudstaden. En sådan anpassning skulle följaktligen i varje fall på ett flertal punkter påkalla tilläggs- och undantagsbestämmelser, varigenom den rättsliga regleringen av valordningen för förevarande fall skulle på ett ej önskvärt sätt ytterligare kompliceras.

Enligt lagförslaget skall det ankomma på domkapitlet att bland dem, som vid vartdera av Storkyrkoförsamlingens och Stockholms prästerskaps val erhållit de tre högsta rösttalen, på förslag till pastor primarieämbetet uppföra i ordning efter varandra de tre, som med hänsyn till detta ämbetes och den därmed förenade kyrkoherdetjänstens särskilda behov finnas framför de övriga och sinsemellan äga företräde i förtjänst och skicklighet. Jag har mot den här valda formen för domkapitlets medverkan i tillsättnings-

Departementschefen.

ordningen intet i princip att erinra och finner denna form för domkapitlets medinflytande vara att föredraga framför inrymmande åt dess särskilda ledamöter av en individuell valrätt, som väl för sådant fall skulle tänkas utövad i samband med prästerskapets val. Äläggandet för domkapitlet att på basis av valresultatet upprätta förslag till återbesättande av ifrågavarande ämbete synes mig även i det hänseendet välbetänkt, som bestämmelsen härom utan tvivel är ägnad att stärka garantierna för att endast sådana kandidater till de förenade tjänsterna ifrågakomma, vilkas kvalifikationer att uppfylla även kraven på befattningen som chef för prästerskapet i Stockholm äro oomtvistliga. En viss jämkning i förslaget på denna punkt har jag dock funnit skäl vidtaga. Då tillsättningen av ifrågavarande ämbete skall ske efter särskild valhandling inom vardera av två med varandra sidoställda valkorporationer, har det synts mig vara av värde, att domkapitlets förslagsrätt därvid icke för varje fall är begränsad till allenast tre kandidater. Det måste nämligen förutses, att domkapitlet vid förslagens upprättande kan finna flera än tre av dem, som vid vartdera valet erhållit de tre högsta rösttalen, äga sådana särskilda kvalifikationer, som — främst med hänsyn till den förmansställning, som pastor primarius enligt föreliggande förslag komme att intaga — böra förutsättas för en blivande innehavare av pastor primarieämbetet. För sådant fall bör domkapitlet bland dem, som vid vartdera valet erhållit de tre högsta rösttalen, på förslaget uppföra alla dem, som domkapitlet sålunda finner för ämbetet särskilt kvalificerade. Denna regel har jag låtit i lagförslaget komma till uttryck genom stadgandet, att på förslag till pastor primarieämbetet skall av domkapitlet uppföras »minst tre». Härigenom vidgas även urvalsrätten för Kungl. Maj:t, varförutom domkapitlet erhåller ökade möjligheter att låta båda de ifrågavarande valkorporationerna bli representerade på förslaget. — De i lagförslaget upptagna bestämmelserna om rätt till besvär över domkapitlets förslag ha icke givit mig anledning till någon anmärkning.

Vad slutligen angår frågan om meddelande av särskilda bestämmelser om obehörighet för ledamot i domkapitlet, som komme att deltaga i dess beslut om förslag till pastor primarieämbetet, att utöva honom i egenskap av präst eller av församlingsbo i Storkyrkoförsamlingen eljest tillkommande valrätt vid ifrågavarande val, kan jag icke finna denna fråga äga någon större praktisk betydelse. Jag får för övrigt erinra om att enligt gällande ordning för biskopsval hinder icke möter för präst, vilken är ledamot i domkapitel, att utnyttja sin rösträtt såväl vid stiftsprästerskapets val som vid valet inom domkapitlet. Sådan domkapitelsledamot erhåller i själva verket på detta sätt två röster för själva valet. Till någon motsvarande oegentlighet öppnas icke väg genom det nu föreliggande lagförslagens bestämmelser, vilket däremot skulle kunna bliva fallet, därest de nuvarande biskopsvalbestämmelserna bleve tillämpliga vid tillsättande av pastor primarius.

Jag har ej heller ansett tillräckliga skäl vara för handen att på denna punkt föreslå några tilläggsbestämmelser i angivet syfte.

Några mindre redaktionella jämkningar i avfattningen av lagförslaget ha av mig företagits.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslagen till nu ifrågavarande tre lagar, nämligen dels *lag angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm*, dels *lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster*, dels ock *lag om biskopsvisitationer i Stockholm* av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Torsten Arén.

Förslag

till

L a g**angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Pastor primarius utnämnes av Konungen, sedan, i den ordning nedan stadgas, val förrättats av Storkyrkoförsamlingen i Stockholm och av Stockholms prästerskap samt förslag till ämbetet och den därmed förenade kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen avgivits av Stockholms domkapitel.

2 §.

1. Storkyrkoförsamlingens val för utseende av pastor primarius sker genom av församlingen — för återbesättande av kyrkoherdetjänsten därstädes — företaget val jämlikt de av Konungen med stöd av 46 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster meddelade bestämmelser.

2. I Stockholms prästerskaps val äga deltaga de vid val av prästerlig ledamot i stadens domkapitel röstberättigade prästerna. Valet förrättas å dag, som Konungen efter anmälan av domkapitlet om inträffad ledighet i ämbetet bestämmer. Vid detta val skall varje röstande å sin valsedel upptaga namnen å tre till ämbetet i fråga kvalificerade personer jämte för var och en av dessa sådan uppgift å titel eller yrke och å hemvist, som kan vara erforderlig för att fullt otvetydigt utmärka, vem som åsyftas. Å valsedel förekommande namn, varav ej tydligt framgår vem därmed åsyftas, ävensom namn å till kyrkoherdetjänst ej behörig person samt, där å valsedel äro upptagna namnen å flera än tre behöriga personer, det eller de sist å valsedeln stående övertaliga namnen anses såsom obefintliga. Valsedel, som icke upptager fullt antal giltiga namn, är ogill. I övrigt skall för valets förrättande, så ock för valets kungörande och avslutande samt i fråga om besvär över valet i tillämpliga delar gälla vad för valet av prästerlig ledamot i domkapitlet stadgas i lagen om domkapitel.

3 §.

Sedan de i 2 § angivna valförrättningarna vunnit laga kraft och domkapitlet beträffande dem, som vid vartdera valet erhållit de tre högsta rösttalen, i mån av behov införskaffat åldersbevis och tjänsteförteckning, skall domkapitlet bland dessa å förslag till pastor primarieämbetet uppföra

minst tre, efter som de med hänsyn till detta ämbetes och den därmed förenade kyrkoherdetjänstens särskilda behov finnas framför övriga och sinsemellan äga företräde i förtjänst och skicklighet. Om förslag, som nu nämnts, beslutar domkapitlet vid särskilt sammanträde inför ärkebiskopen eller, om ärkebiskopen har förfall eller dennes ämbete är ledigt, inför annan av Konungen på framställning av domkapitlet till ordförande vid sammanträdet förordnad biskop. För omröstningen till förslaget gäller vad i 11 § lagen om tillsättning av prästerliga tjänster stadgas; skollande för samtliga, som varit under omröstning, i protokollet däröver upptagas ett kort sammandrag av deras tjänsteförteckningar och jämväl antecknas de särskilda upplysningar i övrigt, som kunna vara av betydelse för förslagets bedömande. Upprättat förslag kungöres av domkapitlet genom anslag.

4 §.

Över det av domkapitlet upprättade förslaget må besvär anföras hos Konungen av Storkyrkoförsamlingen och enskild röstägande vid något av de föregångna valen ävensom av den, som varit under omröstning för förslaget. I fråga om dylika besvär gäller vad i 44 § lagen om tillsättning av prästerliga tjänster stadgas.

5 §.

Efter upprättande av förslag, som i 3 § sägs, insänder domkapitlet ofördröjligen det däröver förda protokollet jämte tillhörande handlingar till Konungen, som, efter utgången av stadgad tid för anförande av besvär över förslaget, till ämbetet utnämner en av de å förslaget uppförda eller den Konungen med hänsyn till anförda besvär över förslaget prövar till ämbetet äga företräde.

Förslag

till

L a g

**om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 573) om
tillsättning av prästerliga tjänster.**

Härigenom förordnas, att 46 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

46 §.

Är någon särskild — — — Konungen stadgat; dock att vid omröstning i församling för tillsättning av sådan tjänst stadgandena i 26 § skola äga

tillämpning samt att vid tillsättande av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm förslag till nämnda tjänst och det därmed förenade pastor primarieämbetet skall av domkapitlet upprättas i enlighet med vad därom i särskild lag stadgas.

Förslag

till

L a g

om biskopsvisitationer i Stockholm.

Häri genom förordnas som följer:

De befogenheter och skyldigheter med avseende å förrättande av visitation i församling, som jämlikt kap. 24 kyrkolagen och eljest enligt särskild författning äro i fråga om församlingar i stift tillagda biskopen, skola beträffande de under Stockholms domkapitel lydande församlingarna tillkomma pastor primarius.

Bil. A.

(åberopad sid. 6)

Redogörelse för den för Stockholm anordnade kyrkostyrelsens uppkomst och utveckling med särskilt avseende å pastor primarieämbetet och detta ämbetes rättsliga ställning.

I de lutherska länderna medförde i allmänhet reformationen ett upphävande av den kanoniska biskopsinstitutionen, med vilken då följde kyrkostyrelsen i stiftet. Den självklara förutsättningen för biskopsmaktens laglighet, som legat i den s. k. apostoliska successionen, förelåg ej för de »superintendenter», vilka såsom förmän för församlingsprästerskapet kommo i biskoparnas ställe. I Tyskland voro också dessa superintendenter i huvudsak underordnade de kollegiala ecklesiastika konsistorierna eller synoderna (sammansatta av teologer och jurister), vilka utövade det »rätta kristna kyrkoregementet» (uppehållandet av den rena läran, av den rätta sakramentsförvaltningen, av predikoämbetet, av rätt kyrkotukt och av skolväsendet). Konsistorierna erhöilo effektiv myndighet, rätt att anlita världsliga tvångsmedel och att utöva domsrätt (i prästerliga brottmål och i äktenskapsmål). Superintendenterna, som voro ledamöter av konsistorierna, utövade tillsyn över prästerskapets lära och ämbetsförvaltning, förnämligast genom visitationer. Prästerna hade lydnadsplikt gent emot superintendenterna. Ordination till prästämbetet tillkom synoden men verkställigheten superintendenten.

I Sverige bevarades vid reformationen biskopsämbetet med dess rent kyrkliga befogenheter inberäknat kyrkotukt och disciplinmål (de juridiskt-administrativa, särskilt i avseende å kyrkoegendomen, övergingo i huvudsak på statsorgan). Titeln biskop var dock i vissa stift under Gustaf I:s tid tidvis utbytt mot »ordinarius». De medeltida domkapitlen omorganiserades efter perioder av partiell upplösning så småningom såsom råd vid biskopens sida men utan självständiga befogenheter. Vid biskopsvakans ålåg dock stiftets skötsel kapitlet. Biskopen, som i regel var ensambeslutande, presiderade i kapitlet, när detta togs till råds. Missiveringen av präster, ordinarie och icke ordinarie, samt kyrkliga rättegångs- och disciplinmål, som först lågo helt i biskopens hand, förlades så småningom till avgörande av biskopen och kapitlet. Förhållandena mellan dessa ordnades genom 1686 års kyrkolag så, att i de ärenden, som ej reserverats för biskopen personligen, kapitlet med biskopen såsom ordförande fick avgörandet. De enligt kyrkolagen biskopen förbehållna ärendena äro ordination (prästvigning), medgivande för icke prästvigd man att predika (*venia concionandi*), förordnande av domkyrkosysselman och prost, hållande av prästmöte, invigning av kyrka med vad därtill hör, av kyrkogård och annan begravningsplats samt av begravningskapell, kyrkoherdeinstallation, biskopsvisitation, utövande av eforusbefogenheter vid de allmänna läroverken. Ordinationsrätten samt befogenheterna att utnämna prost och domkyrkosysselman och att hålla prästmöte synas icke kunna av biskopen delegeras på annan person, ej heller utövändet av de eforala funktionerna. Vid vakans å biskopsämbete eller förfall för biskop tillkommer emellertid i stift eforusbefogenheten den främste ledamoten i kapitlet såsom legal ställföreträdare för biskopen. I Stockholm utgör den av Kungl. Maj:t förordnade direktionen över Stock-

holms stads undervisningsverk, vari överståthållaren är ordförande och ärkebiskopen vice ordförande, eforalstyrelse och har, då ej annorlunda särskilt är föreskrivet, i tillämpliga delar samma befogenheter och åligganden som eforus i stift (1933 års läroverksstadga §§ 205, 206). Genom lagen den 13 november 1936 om domkapitel (14 §) har reglerats utövningen av vissa andra biskopliga funktioner under biskopsvakans eller förfall för biskopen. Det tillkommer därvid i stift domkapitlet att för prästvigning anlita biskop i annat stift, att bestämma om uppehållande av tjänst, vara biskop äger meddela förordnande, ävensom att, där ärende icke tål uppskov, förordna om sådan på biskop ankommande förrättning, som biskopen må verkställa genom annan. Prästmöte och biskopsvisitation kunna alltså ej hållas och venia ej meddelas vid dylik vakans eller förfall. För Stockholms stad tillkommer det domkapitlet för här angivna fall endast att förordna om förrättning, som kan till annan delegeras.

Menighetens kallelse- eller valrätt, som under den senare medeltiden i praxis mycket försvagats till förmån för biskopsmakten, från reformationen även för kungamakten, reglerades allmänt i kyrkolagen samt särskilda författningar 1731, 1739 och 1843 samt slutligen genom lagar 1883, 1910 och 1934 angående tillsättning av prästerliga tjänster.

Under 15- och 1600-talen avskildes i flera stift vissa områden — somliga blott temporärt — till superintendenturer med särskilda instruktioner, genom vilka kyrkostyrelsen överlämnades åt en superintendent och ett nyinrättat kapitel, med tysk terminologi benämnt konsistorium: 1583 i Mariestad, år 1647 flyttat till Karlstad, 1603 i Kalmar, 1620 i Göteborg, 1647 i Härnösand samt 1645 i Visby. Dessa superintendenter synas ha erhållit visitations- och missiveringsrätt men i början saknat ordinationsrätt. Sådan rätt fingo de dock så småningom, och i 1686 års kyrkolag likställdes de helt med biskoparna. Biskopsnamn fingo de även, delvis före och delvis efter 1686: i Göteborg 1665, i Kalmar 1678, i Karlstad, Härnösand och Visby 1772. En i viss mån likartad ställning intog pastor primarius i Stockholm, vars konsistorium i instruktionen för pastor primarius den 16 december 1668 jämställdes med landets domkapitel.

Ärkebiskopen i Uppsala höll under medeltiden i Stockholm, åtminstone under vissa perioder, en ständig delegat (official), som där dömde ärkebiskopens dom. Denna institution förekom icke efter reformationen. Men redan på 1590-talet, sedan nya församlingar uppstått i staden vid sidan av Storkyrkoförsamlingen, förekom ett kyrkligt konsistorium i staden. I kyrkorättsligt hänseende lydte detta som ett slags underkapitel under Uppsalakapitlet, till vilket svårare fall stundom hänvisades och vars medlemmar ägde säte och stämma i Stockholms-konsistoriet jämte ärkebiskopen såsom dess egentlige ordförande. Medlemmarna i övrigt utgjordes av vissa stadens präster jämte rector scholæ och senare flera lärare. Beteckningen pastor primarius för kyrkoherden vid Storkyrkan såsom den förnämste synes förekomma första gången år 1594. Storkyrkan var konsistoriets lokal. Organisationen av stadens konsistorium fick fastare form genom drottning Kristinas interimsinstruktion den 14 mars 1650, som föreskrev, att kyrkoherden vid Storkyrkan såsom primarius pastor skulle vara ordinarie preses samt »pastores ordinarii Ecclesiarum i staden och i förstäderna» bisittare. Genom Kungl. Maj:ts förenämnda instruktion den 16 december 1668 reglerades organisationen definitivt. Enligt denna skulle ärkebiskopen, när han var närvarande i konsistoriet, men eljest kyrkoherden i Storkyrkan vara ordi-

narie preses. Bisittare skulle vara »alle pastores uti huvudkyrkorna i staden och på malmarna». Såväl de territoriella svenska som de finska och tyska församlingarnas kyrkoherdar fingo säte i konsistoriet, vilket alltså blev rent prästerligt. Storkyrkans kyrkoherde skulle såsom pastor primarius och præses consistorii »icke allenast för egen person predika i sin ombetrodda församling utan ock hava ett vakande öga på alla de andra församlingarna i staden», dock med undantag för hovförsamlingen. Fördenskull hade han att »tillika med konsistorium» efterfråga, huru det tillgår i församlingarna samt rätta förekommande fel (vilket dock icke ansetts innebära den ärkebiskopen tillkommande rätten och plikten till visitation i staden). Om konstaterade fel vore av beskaffenhet att icke kunna rättas i konsistoriet, skulle pastor primarius »föra dem till ärkebiskopen och tillika med honom dem avhjälpa». Emellertid skulle stadens och förstädernas präster hålla pastor primarius »näst ärkebiskopen för deras præses och förman, bevisandes honom all tillbörlig respekt och lydnad och honom njuta låta all den frihet, förmån och rättighet, som hans antecessorer njutit hava, dock ärkebiskopens rätt oprejudicerad». Det sista inskärpes genom tillägget: »Allenast casus consistoriales gå till ordinarium consistorium i staden». Detta betydde, att pastor primarius icke såsom konsistoriets högste preses ägde de rent biskopliga befogenheterna och förty icke kunde upptaga mål och utföra kyrkliga förordningar, som kyrkorättsligt voro biskopen ensam förbehållna. I förordningen den 11 februari 1687, huru med rättegång uti domkapitlen skall förhållas, stadgades (§ 1), att »uti Stockholms stads consistorio presiderar ärkebiskopen när han är tillstädes men eljest kyrkoherden i Stora kyrkan, som är ordinarius preses, vilkens assessores äro alle pastores uti huvudkyrkorna, i staden och på malmarna».

Stockholms-konsistoriet, vars jurisdiktion sträckte sig till huvudstadens område, och som enligt lag den 4 mars 1927 utgjordes av ett större och ett mindre konsistorium, hade i realiteten enahanda befogenheter som domkapitlen i stiftet; detta har numera fått en bekräftelse genom lagen den 13 november 1936, som infört benämningen domkapitel även för stadens konsistorium (jfr 13 §). Enligt nämnda lag skall Stockholms domkapitel, vari ärkebiskopen, när han är tillstädes, är preses, i övrigt bestå av följande ledamöter, nämligen: pastor primarius såsom ordinarie preses, en av Kungl. Maj:t för sex år i sänder bland kyrkoherdarna i de underlydande församlingarna förordnad ledamot såsom vice preses, en av stadens präster vald präst, som innehar ordinarie prästerlig tjänst i staden, en av ombud för de underlydande församlingarna vald lekman, som ådagalagt nit och insikt i det kyrkliga församlinglivet, en av Kungl. Maj:t efter förslag av domkapitlet för sex år i sänder förordnad, i allmänna värv förfaren lekman samt en av Konungen efter förslag av domkapitlet för sex år i sänder förordnad ledamot, som genom avlagda kunskapsprov, utgivna skrifter eller annorledes ådagalagt lärdom i teologiska ämnen, dock att till sådan ledamot jämväl må kunna förordnas den, som på sätt sålunda angivits ådagalagt lärdom i humanistiska ämnen. Vid handläggning av rättegångsmål skall dessutom domkapitlets sekreterare hava säte och stämma i domkapitlet. Vid ärkebiskopsväl äga i Stockholm stadens samtliga kyrkoherdar säte och stämma därstädes.

Vad beträffar reglerna för *utscende av pastor primarius* må erinras, att genom riksrådets brev år 1436 Stockholms stad försäkrades om subsidiär presentationsrätt till Storkyrkan. Den primära rätten torde ha tillkommit

Konungen, som alltså var kyrkans patronus. (Kollations- eller utnämningssrätten till kyrkoherdetjänsten tillkom ärkebiskopen.) Efter reformationen var tjänsten att beteckna såsom regal, men genom Gustav I:s privilegiebrev den 30 juli 1529 förklarades, att borgmästare och råd skulle »hava fri röst med konungen om den, som till kyrkeherre anammas skall i staden». Genom förmyndarregeringens privilegier för staden den 10 mars 1636 (§ 30) tillades emellertid staden rätt att med biskopens ja och samtycke välja några kvalificerade personer och med stadens och biskopens brev presentera dem för Kungl. Maj:t, som ville utse och bekräfta en av dem såsom kyrkoherde. Denna rätt synes staden ha utövat intill år 1730. Å församlingens vägnar föreslogos genom borgmästare och råd, sedermera vanligen genom kyrkans föreståndare, några kvalificerade prästmän, av vilka en utnämndes av Kungl. Maj:t. Att förslaget skulle innehålla tre prästmän var ej föreskrivet och iaktogs ej heller. Vid valet till detta förslag röstade en var i allmänhet på en. Särskild hänsyn torde vid bedömande av kvalifikationerna hava tagits till den omständigheten, att kyrkoherden såsom pastor primarius var preses i konsistoriet, då ärkebiskopen ej var närvarande. I vad mån privilegiernas föreskrift angående ärkebiskopens medverkan vid valet följts har ansetts vara tveksamt. Däremot vann konsistoriet, ehuru det i övrigt var uteslutet från deltagande i valet, inflytande såtillvida, att det åtminstone från början av 1700-talet hos Kungl. Maj:t gav förord för en av de föreslagna. Till stöd för detta återopades kyrkoherdens ställning såsom dess preses. Genom interimsreglementet den 26 maj 1730, huru vid prästvalen i Stockholm tillsvidare skulle förhållas, fastslogs bland annat, beträffande kyrkoherdeval, att förslaget skulle upptaga tre personer, att de, som skulle komma under val, skulle vara kända för församlingen vare sig genom provpredikning eller eljest, att valet skulle ske under presidium av en av konsistoriets ledamöter, som ärkebiskopen förordnat, med konsistoriets notarie såsom protokollsförande. Valet skulle hållas i kyrkan och justitieborgmästaren eller särskilt utsedd magistratsledamot vara närvarande och tillse, att allt tillginge ordentligt. Varje valman skulle nämna tre skickliga personer, och de tre, som erhållit de flesta rösterna, skulle föreslås stadens konsistorium, på det Kungl. Maj:t skulle förse en av dem med sin fullmakt. I punkt 12 av interimsreglementet gjordes från regeln, att tre skulle av konsistoriet föreslås för Kungl. Maj:t, visst undantag, som emellertid ej avsåg Storkyrkoförsamlingen. För denna tillämpades också vid de närmast följande valen interimsreglementets allmänna bestämmelser, med iakttagande av en föreskrift däri, att vid prästval alla magistratens ledamöter, som vore närvarande, skulle äga rösträtt, sålunda även om de icke tillhörde denna församling. Genom 1739 års prästvalsförordning, gällande även för Stockholms territoriella församlingar, förlorade dessa, med undantag för Storkyrkoförsamlingen och Maria församling, den privilegierade ställning de erhållit genom 1730 års reglemente. På särskild framställning av kyrkorådet i Storkyrkoförsamlingen förklarade Kungl. Maj:t, efter ständernas hörande, genom resolution den 1 mars 1743, att med kyrkoherdevalet i Storkyrkoförsamlingen finge tillsvidare förbli vid berörda interimsreglemente. Sedan samma år kyrkoherdeval i församlingen ägt rum och därvid tre personer uppsatts på förslag, anmälde konsistoriet hos Kungl. Maj:t vissa anmärkningar, som gjorts mot de föreslagna personernas skicklighet att föra presidiet i konsistoriet, och hemställde, huruvida icke Kungl. Maj:t kunde finna skäl utnämna någon av de övriga, som vid valet kommit under

omröstning. Ärkebiskopen framhöll jämväl i avgivet memorial, att de av församlingen föreslagna personerna icke vore skickliga till detta ämbete, i anseende till därmed förenat presidium i stadens konsistorium. Den 6 december 1743 förordnade Kungl. Maj:t, att nytt kyrkoherdeval skulle anställas i församlingen, varvid konsistoriet hade att »antya församlingen» att förut överenskomma om sådana män av teologie professorer, domprostar eller kyrkoherdar vid de större församlingarna i Stockholm samt i städerna och på landet, som jämte andra nödiga egenskaper även varit vana vid konsistoriella sysslor. Av dessa ägde församlingen välja tre, som skulle föreslås för Kungl. Maj:t. Sedan församlingen efter lämnat tillfälle uraktlåtit att verkställa nytt val utan i stället åtskilliga av dess medlemmar i supplik till Kungl. Maj:t anhållit, att vid det verkställda valet måtte få bero och att den, som då erhållit de flesta rösterna, måtte förordnas till kyrkoherde, uppdrog Kungl. Maj:t åt riksrådet att verkställa valet, varvid en utom förslaget kommen prästman, som vid valet i församlingen erhållit ett antal röster, utsågs. Även vid kyrkoherdeval 1771 frångick Kungl. Maj:t församlingens förslag. Vid övriga utnämningar av pastor primarius torde Kungl. Maj:t hava hållit sig inom det av församlingen upprättade förslaget.

Under tiden därefter hava i regel provpredikningar fordrats av församlingen, och hava magistratens ledamöter ej vidare ansetts särskilt röstberättigade. Så småningom torde ock privilegiernas stadgande om, att »kvalificerade personer» skulle kallas och uppföras på förslag till pastor primariebefattningen, ha förlorat sin särskilda betydelse, så att i regel en prästman ansågs behörig därtill, blott han i allmänhet vore behörig att uppföras på förslag till kyrkoherdetjänst. Det synes ock, som om privilegiernas föreskrift om ärkebiskopens inflytande, vilken givetvis åsyftat en inskränkning i församlingens befogenhet, efter hand förlorat i betydelse. Vid tillsättningen år 1884 anförde ärkebiskopen, att då han icke ägde författningens rätt att förorda den ene bland de föreslagna framför den andre, han ansåge sig böra inskränka sitt yttrande till den enkla förklaringen, att han lika litet hade att erinra mot de föreslagnas behörighet som mot församlingens val. Vid tillsättningen år 1897 framhöll ärkebiskopen att, då de å förslaget uppförda prästmännens behörighet redan blivit av konsistoriet godkänd och han icke funnit något att däremot erinra, han, om ock med någon tvekan rörande vad privilegierna innefattade såsom ärkebiskopens åliggande härutinnan, ej ansåge sig hava giltig anledning att på objektiva grunder presentera de föreslagna i annan ordning än förslaget upptoge, helst vid tjänstens tillsättande, såvitt han hade sig bekant, den ordning dittills varit bestämmande, i vilken församlingarnas kallelse utfallit. (Helt överensstämde detta antagande, såsom ovan visats, icke med verkliga förhållandet.)

Storkyrkoförsamlingens privilegium i fråga om kyrkoherdetjänstens besättande innebar före tillkomsten av 1910 års prästvals lag de facto, att Kungl. Maj:t mot det att församlingen uppgjorde förslag på tre personer i stället för en, avstått från den i regalrätten liggande befogenheten att utnämna annan än den föreslagne. Genom 1910 års lag upphävdes emellertid skillnaden mellan regala och konsistoriella gäll, och blev församlingens val i regel även i de förutvarande regala gällan avgörande för tillsättningen. Vid prästval i allmänhet skulle därför domkapitlet uppgöra ett förslag å tre personer, vilket förslag skulle ligga till grund för församlingens val. Storkyrkoförsamlingens privilegium kom sålunda att i viss mån ändra natur.

I stället för en inskränkning i Kungl. Maj:ts rätt kom det att väsentligen innebära en inskränkning i konsistoriets befogenhet. Genom kungl. kungörelse den 10 december 1920 angående särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster meddelades, i anslutning till en övergångsbestämelse i 1910 års prästvalslag och med stöd av stadgande i 46 § i lagen, enhetliga föreskrifter med avseende å förfarandet vid tillsättning av prästerliga tjänster i privilegierade församlingar. Beträffande samtliga privilegierade kyrkoherdebefattningar, vartill kyrkoherdebefattningen vid Storkyrkan är att räkna, skulle gälla, att särskilt sammanträde för kallande av provpredikanter skulle hållas med församlingens vid prästval röstberättigade medlemmar, samt att församlingen hade att genom val för Kungl. Maj:t föreslå tre av provpredikanterna, bland vilka tre Kungl. Maj:t ägde att till tjänsten utnämna en. Någon ändring i församlingens befogenhet att företaga val, utan att förslag först upprättats av konsistoriet, innebar alltså ej kungörelsen.

I sitt den 31 december 1932 avgivna betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående tillsättning av prästerliga tjänster anförde 1930 års prästvalssakkunniga, under erinran att de privilegierade församlingarnas rätt i fråga om tillsättning av kyrkoherdetjänst väsentligen innebure en inskränkning i domkapitlets befogenhet att före valet upprätta förslag, bland annat följande i fråga om de sakkunnigas förslag till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster (s. 148 f, 202): Toge man endast hänsyn till de omständigheter, som legat till grund för flertalet privilegiers första uppkomst, kunde näppeligen tillräckliga skäl anses föreligga att för de privilegierade församlingarna bibehålla den särställning, dessa för närvarande intoge med avseende å tillsättning av kyrkoherdetjänst. Framför allt med hänsyn till att samtliga de privilegierade kyrkoherdebefattningarna kunde betecknas såsom viktiga och krävande tjänster, syntes det vara särskilt angeläget, att den för tillsättning av prästerliga tjänster i allmänhet gällande grundsatsen om domkapitlets befogenhet att före valet uppgöra förslag till tjänstens besättande kunde vinna tillämpning jämväl med avseende å ifrågavarande befattningar. Enligt det av de sakkunniga utarbetade förslaget till lag angående tillsättning av prästerliga tjänster skulle ju församlingens val i regel hava avgörande betydelse även i de fall, då präst, som av församlingen kallats att uppföras å förslaget, varit under omröstning vid valet. Därest församlingen icke skulle vara tillfreds med någon av de efter ansökning i vanlig ordning föreslagna, kunde församlingen sålunda kalla annan präst att uppföras å förslaget och därvid i regel påräkna, att om denne vid valet erhöle de flesta rösterna, han ock av domkapitlet komme att erhålla fullmakt å tjänsten. På grund av vad sålunda anförts hade de sakkunniga stannat för den meningen, att de privilegierade församlingarna borde i fråga om förfarandet vid tillsättning av såväl kyrkoherde- som komministerstjänster likställas med övriga församlingar i riket. Med hänsyn till vad sålunda föreslagits ansågo de sakkunniga förbehållet i 46 § i 1910 års prästvalslag beträffande församlingar, som vore i åtnjutande av särskild rätt eller förmån vid tillsättning av prästerlig tjänst, böra utgå. I sammanhang härmed föreslogo de sakkunniga ett allmänt stadgande i 47 § 1 mom. av lagen av innehåll, att om tillsättning av prästerlig tjänst inom icke territoriell församling skulle lända till efterrättelse vad Konungen förordnade. Vid framläggande för 1934 års riksdag av proposition i ämnet (nr 154) intog emellertid Kungl. Maj:t en annan ståndpunkt än de sakkunniga. Betänk-

ligheter mot de sakkunnigas förslag hade uttalats av ett flertal myndigheter, därvid en särskilt framhållit, att enligt dess erfarenhet ifrågavarande församlingar alltid vetat att draga till sig framstående och för vederbörande befattningar lämpliga prästmän. Emellertid hade några myndigheter tillika framhållit önskvärdheten av att vissa ändringar vidtoges i de bestämmelser, som med avseende å berörda församlingar meddelats i 1920 års ovanberörda kungörelse. Men anledning av de erinringar, som sålunda framställdes mot de sakkunnigas förslag i denna del, hade departementschefen ansett sig böra återinföra ovan omförmälda förbehåll i 46 §, varjämte han i samband därmed utslutit den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen i 47 § 1 mom. Vad beträffar de framställda önskemålen om en reformering av bestämmelserna i förenämnda kungörelse, delade departementschefen den uppfattningen, att desamma vore i behov av ändring i vissa hänseenden, men då berörda bestämmelser vore av administrativ natur, borde frågan härom icke i det sammanhanget upptagas till närmare behandling. I enlighet härmed avläts till riksdagen proposition i ämnet, vilken i här omförmäلت avseende icke föranledde någon erinran från riksdagens sida. Första lagutskottet hade i utlåtande (nr 60 s. 20), som av riksdagen åberopades, erinrat, att departementschefen ansett bestämmelserna i 1920 års kungörelse vara i behov av ändring i vissa hänseenden. Utskottet ansåg vid angivna förhållande icke behövt, att riksdagen hos Kungl. Maj:t påkallade någon åtgärd i den frågan. Lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster innehåller sålunda, liksom 1910 års lag, i 46 § bestämmelsen att, där någon särskild rätt eller förmån i fråga om tillsättning av prästerlig tjänst är församling försäkrad, skall gälla vad därom är eller bliver av Konungen stadgat; dock att vid omröstning för tillsättning av sådan tjänst stadgandena i 26 § i lagen skola äga tillämpning. Samtidigt utfärdades ny kungörelse om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster med i huvudsak allenast den avvikelser från 1920 års kungörelse, att den, som vid kallande av provpredikanter erhållit minst ett hundra ja-röster, skall anses kallad, även om han fått flera nej-röster.

Redogörelse för reformförslag berörande pastor primarieämbetet.

Vid ärkebiskopsledighet år 1700 synes magistraten hava hos Kungl. Maj:t anhållit, att stadens konsistorium skulle benådas med biskopligt säte och stämma samt den värdighet och förmån, som därmed följde. Denna hemställan förnyades år 1709 vid ny ärkebiskopsledighet under framhållande bland annat, att alla huvudstäder i Europa vore hedrade med där inrättade biskopssäten, samt att ärendena utdroges på tiden genom kommunikation med ärkebiskopen.

Under senare tid hava åtskilliga framställningar gjorts i syfte att föreningen av pastor primariebefattningen och ordförandeskapet i konsistoriet med kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen skulle upphöra. Vissa av dessa framställningar hava gått ut på att Stockholms stad för sig eller i förening med annat stift eller del därav skulle bilda *särskilt stift med egen stiftschef*.

År 1846 föreslogo kyrkolagskommittéerade särskild superintendent för Stockholm med vigning till ämbetet liksom biskop (förslag till kyrkolag 6: 12). I olikhet med pastor primarius skulle han icke ha annan prästerlig tjänst. Hans val, som borde följa formerna för biskopsval, skulle förrättas av ett i stället för konsistoriet inrättat domkapitel i Stockholm, och i valet skulle alla under dess lydnad stående innehavare av ordinarie prästerlig tjänst äga deltaga. Kungl. Maj:t skulle utnämna en av de tre på förslaget uppförda. Superintendenten skulle väl vara skyldig att visitera och utöva uppsikt över prästerskapet men utan rätt att ordinera präster för sitt ämbetsområde. Ej heller skulle superintendenten ha rätt att hålla prästmöte. Superintendentens ämbete betecknades dock i motiven (s. 8) såsom »ett slags biskopsämbete». Vid granskning i högsta domstolen år 1878 av 1873 års kyrkolagsförslag, som i avseende å Stockholms kyrkliga ställning ej gjorde annan ändring än att konsistoriet skulle benämnas domkapitlet, föreslogo tre justitieråd, att huvudstadens kyrkliga undantagsställning skulle upphöra och den till alla delar utgöra ett särskilt stift, där pastor primarius skulle hava alla en biskops åligganden. Två justitieråd anmärkte i denna del endast, att ärkebiskopen, när han vore tillstädes, men eljest pastor primarius borde vara ordförande i domkapitlet samt pastor i Klara församling vice ordförande.

I 1906 års betänkande med förslag till lag angående organisation av stiftsstyrelse framställde kommittéerade förslag om ändrad sammansättning av konsistoriet, fortfarande dock med pastor primarius såsom ordförande. Ärkebiskopens befogenhet att presidera i konsistoriet, när han vore där tillstädes, borde dock icke betagas honom. Yrkande hade visserligen framförts om ändring av det förhållandet, att kyrkoherden i Storkyrkoförsamlingen vid andra tillfällen såsom pastor primarius vore ordförande, men meningarna, huru en sådan ändring lämpligast borde ske, syntes ännu icke ha nått önskvärd mognad (s. 269). I sitt yttrande den 17 december 1907 över förslaget hemställde konsistoriet, som icke kände sig kunna förvänta att få en från direkta församlingsplikter helt befriad chef, men likväl yrkade på stiftsrätt för Stockholm, att ärkebiskopens chefsställning i konsistoriet

skulle, jämte hans ledamotskap i direktionen över Stockholms stads undervisningsverk, upphöra, samt att följaktligen pastor primarius med biskopsstiftet skulle få rätt att för Stockholm inviga präster och där utöva biskops eforala myndighet. Pastor primarius skulle fortfarande vara kyrkoherde i Storkyrkan och väljas av dess församling. Det kunde även ifrågasättas, huruvida icke huvudstadens prästerskap borde beredas något inflytande över Storkyrkoförsamlingens rätt att presentera Kungl. Maj:t tre prästmän på förslag till pastor primarius, t. ex. genom att i omröstning få giva en av de föreslagna sitt förord. En av konsistoriets ledamöter, kyrkoherden Larsson, ansåg sig emellertid icke kunna biträda ett förslag av innebörd att giva en enskild församling rätt att välja stiftsstyresman för Stockholm utan förordade ett av kyrkoherden Heüman förut väckt förslag om framställning till Kungl. Maj:t rörande åtgärder för Stockholms avskiljande till eget stift.¹

Vid 1909 års kyrkomöte väcktes av kontraktsprosten Lindstedt motion (nr 21) avseende, bland annat, inrättande av ett stift i Stockholm; kyrkolagsutskottet (bet. nr 22) förklarade sig i sak icke hava något att erinra mot motionen men avstyrkte densamma med den motiveringen, att frågan efter framställning från Stockholms prästerskap redan vore föremål för utredning hos Kungl. Maj:t. Kyrkomötet följde utskottet, och någon skrivelse till Kungl. Maj:t avläts följaktligen icke.

Vid 1914 års lagtima riksdag väckte herr Stadener en motion (F. K. nr 35), med yrkande, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, i samband med utredning rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning, låta jämväl verkställa utredning, i vad mån ändring i stiftsindelningen borde äga rum, samt efter verkställd utredning för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. Vidare väckte herr K. J. Ekman en motion (F. K. nr 36) med yrkande, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, efter verkställd utredning, låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring i den kyrkliga indelningen och organisationen, att Stockholms stad med kringliggande landsbygd avskildes till ett särskilt stift med egen biskop. Motionerna kommo emellertid icke under behandling, till följd av att riksdagen upplöstes redan den 5 mars.

Vid 1915 års riksdag återkommo motionärerna: herr K. J. Ekman (F. K. nr 6) med yrkande, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte i samband med pågående utredning av frågorna rörande omreglering av biskoparnas löneförmåner och om domkapitlens omorganisation låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar Stockholms stad kunde erhålla egen stiftsstyrelse och egen biskop samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning; herr Stadener (F. K. nr 22) med yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes i samband med utredning rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning, jämväl låta verkställa utredning, i vad mån ändring i stiftsindelningen borde äga rum samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda. I utlåtande (nr 45) över motionerna framhöll lagutskottet behovet av att ledningen av den kyrkliga administrationen i huvudstaden anförtroddes åt en chef, som huvudsakligen kunde ägna sig åt denna uppgift, och hemställde med anled-

¹ En annan av konsistoriets ledamöter kyrkoherden S. A. Fries har sedermera närmare utvecklat konsistoriets tanke i sitt år 1915 utgivna arbete »Kyrkopolitiska riktlinjer» (s. 182 ff).

ning härav, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning jämväl därom, huruvida Stockholm i kyrkligt avseende borde skiljas från ärkestiftet, varvid likväl i motiveringen inrycktes dels det förbehållet, att stiftens och biskoparnas antal icke måtte ökas, dels den förmodan, att man då också skulle kunna hålla sig inom den dåvarande kostnadsramen. I första kammaren bifölls utskottets hemställan, med strykning av motiveringens nämnda förbehåll, medan återigen andra kammaren biföll utskottets hemställan med bibehållande av i utskottsmajoritetens motivering gjort förbehåll. Riksdagens skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t (nr 202) innehöll den av utskottet föreslagna hemställan, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, om och på vad sätt en jämkning i gällande stiftsindelning lämpligen borde äga rum och i samband därmed, huruvida Stockholm i kyrkligt avseende borde avskiljas från ärkestiftet, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

I sitt, efter erhållna utredningsuppdrag, år 1918 avgivna förslag framhöll den år 1914 tillsatta s. k. domkapitelskommittén angående förevarande fråga i huvudsak, att ärkestiftet vore i stort behov av begränsning, att en stad av Stockholms storlek och landets huvudstad krävde självständig kyrklig förvaltning, att huvudstadens avskiljande till självständig kyrklig förvaltningsenhet med egen chef vore en nödvändig betingelse för en bättre rekrytering av stadens prästerskap, att det dåvarande konsistoriet hade en olämplig sammansättning, samt att pastor primarius icke kunde, utan att bli skild från vissa uppgifter som kyrkoherde och tillagd samma befogenhet som biskop, motsvara kravet på en kyrkochef för hela huvudstaden. Kommittén fann behovet av en särskild stiftsstyrelse för huvudstaden synnerligen trängande, i följd varav kommittén dels framlade förslag om inrättande av ett nytt stift för Stockholm med närmaste omnejd, dels ock alternativt yttrade sig om vissa andra sätt att lösa Stockholms stiftsfråga utan ökning av stiftens antal i riket. Någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida har emellertid icke vidtagits i det av kommittén angivna syftet.

Kyrkomötet år 1925 anhöll emellertid, med anledning av väckt motion (nr 58), i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 40), att förslag snarast möjligt måtte framläggas, att Stockholms stad med tillägg omedelbart eller framedeles av kringliggande landsbygd måtte göras till särskilt stift med egen biskop, och att denna fråga helt måtte utbrytas från sammanhanget med andra stiftsregleringsfrågor.

Med anledning av motion (nr 19) vid 1932 års kyrkomöte avlät kyrkomötet efter tillstyrkan av särskilda utskottet (bet. nr 10) skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 19) med hemställan, att Kungl. Maj:t ville för kyrkomötet snarast möjligt framlägga förslag om upprättande i lämplig omfattning av bland annat ett Stockholms stift.

Sedan ett flertal av de territoriella församlingarna i Stockholm hos Kungl. Maj:t gjort framställning om omedelbar åtgärd för stiftsfrågans lösning, avgav kammarrådet Tom Wohlin år 1937, efter erhållet uppdrag såsom sakkunnig, en promemoria rörande en stiftsbildning, omfattande Stockholms stad jämte vissa kringliggande områden av ärkestiftet och Strängnäs stift. Enligt förslaget skulle Storkyrkoförsamlingen utgöra prebende åt den nye biskopen. Då emellertid val av denne borde ske helt i samma ordning, som gällde för val av biskoparna i de övriga stifteten utom ärkestiftet, finge Storkyrkoförsamlingen giva avkall på de särskilda privilegier församlingen för närvarande åtnjote med avseende å kyrkoherdeval. Någon särskild

stiftsnämnd i ett blivande Stockholms stift borde emellertid icke inrättas utan stiftsnämndsärendena från stiftet handläggas av stiftsnämnden i Strängnäs. Kontraktsindelning skulle införas i Stockholms-stiftet, som emellertid skulle bilda ett boställsdistrikt. Stiftsbildningen borde tillsvidare ej medföra ändring i 3 § 2 mom. av gällande prästvals lag, enligt vilken befodringsrätt till prästerlig tjänst i Stockholm står öppen för hela rikets prästerskap. De präster, som vunnit anställning i ärkestiftet, respektive i Strängnäs stift före Stockholms-stiftets utbrytning borde bibehållas vid sin dittillsvarande ansökningsrätt till alla prästerliga tjänster inom vederbörande stifts gamla område.

Över förslaget hava inhämtats yttranden av Storkyrkoförsamlingen, som avstyrkt detsamma, samt av ett antal ämbetsverk. Vad beträffar huvudsaken har kammarkollegiet ansett sig icke kunna tillstyrka, att pastor primariebefattningen ändrades till biskopstjänst med Storkyrkoförsamlingen såsom prebende. De krav, som komme att ställas på en biskop i huvudstaden, komme enligt kollegiets mening att lämna mycket liten tid öfver för uppgiften såsom kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen. Ansåges stiftet för litet, syntes biskopen i Stockholm lämpligen tillika böra erhålla ställningen såsom biskop i Visby, vilket ej nödvändigt behövde innebära indragning av Visby stift såsom sådant. Pastor primariebefattningen borde omändras till en domprostbefattning. Stockholms domkapitel har ansett önskvärt, att biskopen i Stockholms stift bleve fullt självständig och ej knuten till Storkyrkoförsamlingen såsom dess kyrkoherde, då hans uppgift såsom stiftschef torde komma att medföra hinder för honom att taga någon väsentlig befattning med församlingsärendena. Domkapitlet i Uppsala har erinrat, att ehuru prebendeinstitutionen måste anses såsom föråldrad, borde å andra sidan tagas i betraktande, att det nya stiftet komme att bliva jämförelsevis lättskött. Överståthållarämbetet har avrått från förening av biskopsämbetet med kyrkoherdebefattningen i Storkyrkoförsamlingen. Denna betydelsefulla tjänst borde ej utlämnas till skötande av vikarie. Statskontoret däremot har ansett ombildande av pastor primarieämbetet till biskopstjänst med Storkyrkoförsamlingen såsom prebendeförsamling ur kostnadssynpunkt böra utgöra en förutsättning för inrättande av ett Stockholms-stift. Med hänsyn till dettas relativt ringa omfattning syntes någon olägenhet härav ej vara att befara.

Med anledning av motion av herrar Sandström och Ankar vid 1938 års kyrkomöte (nr 50) rörande beredande av ersättning åt Storkyrkoförsamlingen för de kostnader, som föranleddes av församlingens egenskap av prebendeförsamling, har kyrkomötet i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 18) erinrat om Wohlins förslag samt anfört, att de skäl, som i kyrkomötets skrivelse i stiftsfrågan år 1925 angivits, fortfarande ägde full giltighet. De i motionen framförda synpunkterna borde emellertid, för det fall att vid en blivande stiftsbildning biskopen tillika bleve kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen, beaktas vid utformningen av därmed sammanhängande bestämmelser.

Slutligen har Stockholms prästsällskap med anledning av pastor primarius Widners fränfalle i skrivelse till Kungl. Maj:t den 31 oktober 1940 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att biskopsfrågan i Stockholm måtte lösas så snart som möjligt i huvudsaklig anslutning till Stockholms domkapitels förenämnda yttrande, varvid sällskapet särskilt ville understryka den av domkapitlet uttalade uppfattningen, att den lyck-

ligaste lösningen av frågan vore, att biskopsbefattningen i Stockholm skildes från kyrkoherdebeställningen i Storkyrkoförsamlingen, men att, om detta icke läte sig göra, det av Wohlin framlagda förslaget vore att föredraga framför den nu rådande ordningen.

En annan grupp av förslag rörande reformering av pastor primarieämbetet avse enbart *förändring i pastor primarius' ställning såsom kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen eller sättet för hans utseende*.

Vid en år 1881 uppkommen ledighet å ifrågavarande två förenade befattningar väcktes av Stockholms konsistorium fråga, huruvida icke föreningen av de båda tjänsterna kunde för framtiden upphöra. I framställningen hos Kungl. Maj:t hemställde därför konsistoriet, att Kungl. Maj:t måtte i fortsättningen, efter hörande av ärkebiskopen och eventuellt av Stockholms ordinarie prästerskap, till pastor primarius och stadskonsistoriets ordinarie preses utnämna den bland konsistoriets ledamöter, som Kungl. Maj:t därtill funne värdig, ävensom att Kungl. Maj:t på ungefär samma sätt täcktes utnämna vice preses. Två av konsistoriets ledamöter voro skiljaktiga och biträdde ej förslaget. En av dessa, kyrkoherden Staaß, uttalade dock såsom sin övertygelse, att vid en eventuellt förändrad anordning av ämbetet ett väsentligt avseende borde fästas därå, att tillfälle lämnades huvudstadens prästerskap att vid valet av chef uttala sin mening. Genom en bestämmelse i sådan riktning skulle tillsättningen av pastor primarieämbetet ske i överensstämmelse med eller åtminstone i andan av vårt lands kyrkliga författning, vilket väl däremot svårigen kunde sägas om den utväg konsistoriets flertal i främsta rummet ville förorda. Förord av ärkebiskopen borde givetvis erfordras jämte prästerskapets. Utlåtande över konsistoriets framställning avgavs av ärkebiskopen, vilken dock icke ansåg några olägenheter av kyrkoherdens vid Storkyrkan självskrivnhet till pastor primarius hava visat sig och fördenskull fann sig icke kunna förorda bifall till konsistoriets framställning. Han hemställde emellertid om en efter de nya tidsförhållandena lämpad förklaring över det i privilegiebrevet den 10 mars 1636 förekommande, till en nödvändig inskränkning i Storkyrkoförsamlingens valfrihet syftande stadgandet om »kvalificerade personer», så att önskvärd trygghet vunnes mot ett missbruk, som läte andra än behörigen »kvalificerade personer» komma under omröstning vid Storkyrkoförsamlingens kyrkoherdeval. Storkyrkoförsamlingen ansåg sig ej böra uttala något omdöme angående lämpligheten av det församlingens kyrkoherde i egenskap av pastor primarius tillkommande ordförandeskapet i stadens konsistorium utan endast böra förklara, att den för sin del icke önskade eller funne sig hava behov av någon förändring i de från äldre tider gällande bestämmelserna för tillsättning av pastor primarius och kyrkoherde i Storkyrkoförsamlingen. Sedan i ärendet ytterligare till Kungl. Maj:t inkommit en skrift av trettiotre inom Stockholms stad tjänstgörande präster med hemställan, att Kungl. Maj:t ville omfatta och bereda framgång åt konsistoriets förslag, föredrogs ärendet den 20 oktober 1882 inför Kungl. Maj:t, varvid förelåg ett av vederbörande departementschef utarbetat förslag till förordning angående tillsättning av ordförande i Stockholms stads konsistorium. Enligt detta förslag skulle pastor primarius, som i ärkebiskopens frånvaro skulle vara ordförande i stadens konsistorium, utnämnas av Kungl. Maj:t efter förslag av Stockholms prästerskap och efter ärkebiskopens hörande över förslaget. På prästerskapets förslag, vid vars upprättande rösträtt skulle

tillkomma alla vid huvudstadens territoriella församlingar samt vid de tyska och finska församlingarna anställda kyrkoherdar och komministrar, skulle uppföras tre av kyrkoherdarna i Stockholms territoriella församlingar, och skulle såväl vid valförrättningen som vid ärendets handläggning i övrigt i tillämpliga delar förfaras såsom vid biskopsval. Över författningsförslaget hördes ärkebiskopen, Stockholms stads konsistorium samt högsta domstolen. Sedan av den senare i sak intet annat anmärkts än att jämväl kyrkoherdarna i de tyska och finska församlingarna borde vara till ämbetet valbara — i vilken anmärkning ärkebiskopen instämde — framlades för 1883 års riksdag ett med beaktande därav omarbetet förslag till förordning angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm (prop. nr 25). Lagutskottet anförde i avgivet utlåtande (nr 12) i huvudsak, att man icke med fog kunde påstå, att församlingen icke i sina val följt den anvisning, som i och för sig låge i dess kyrkoherdes ställning såsom pastor primarius och som i det kungliga brevet den 6 december 1743 funnit ett särskilt uttryck. Av de 28 kyrkoherdarna vid Storkyrkan under de senaste 250 åren hade icke färre än 19 övergått till biskopsstolar och av dessa 3 blivit ärkebiskopar. Ett sådant förhållande syntes icke ägnat att ingiva grundade farhågor för framtiden, och skulle församlingen vid något tillfälle icke rätt uppfatta, att en betydelsefull rättighet även innebure en stor förpliktelse, funnes i 1743 års omnämnda kungliga brev ett prejudikat, att stadgandet i 1636 års privilegier om kvalificerade personer icke behövde vara en död bokstav. Härtill komme bland annat, anförde utskottet, att det föreslagna valsättet icke innebure något inrymmande av behörigt inflytande åt lekmannelementet. Utskottet hemställde förty, att Kungl. Maj:ts proposition i ämnet icke måtte av riksdagen antagas. Denna hemställan bifölls av båda kamrarna (skr. nr 11) efter en livlig debatt.

Frågan upptogs på nytt av 1898 års kyrkomöte i anledning av en av professorn Waldemar Rudin väckt motion (nr 34) med förslag, att kyrkomötet ville hos Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av nödiga åtgärder för vinnande av en lämpligare form för tillsättning av pastor primariebefattningen i Stockholm, varvid då även stadens prästerskap borde erhålla tillbörligt inflytande. Motionären anförde som skäl härför bland annat, att pastor primarius sedan gammalt haft åligganden i det närmaste motsvarande en stiftschefs, och att man knappast finge förutsätta, att den församling, som hade att till kyrkoherde utse den, som samtidigt skulle fungera såsom konsistoriets ordförande och kyrklig förman, skulle kunna taga hänsyn till denna hans uppgift. I avgivet betänkande ingick kyrkomötets tillfälliga utskott (bet. nr 15) på ett bemötande av de invändningar, som lagutskottet vid 1883 års riksdag framfört mot det då föreliggande förslaget till upphävande av den lagstadgade föreningen av pastor primariebefattningen och kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen. Tillfälliga utskottet ansåg de anmärkningar, som därvid framstälts, föga hållbara och förordade återupptagande av 1883 års förslag, dock utan den vid granskningen inom högsta domstolen vidtagna förändringen, varigenom valbarheten utsträcktes jämväl till de tyska och finska församlingarnas kyrkoherdar. Efter att härjämte hava berört den förändring i fråga om vice ordförandeplatsen i konsistoriet, som syntes böra bliva en följd av ett bifall till förslaget, hemställde utskottet, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av de åtgärder, som kunde finnas ägnade att åvägabringa en lämpligare form för tillsättande av pastor primariebefattningen, varigenom stadens präster-

skap kunde erhålla tillbörligt inflytande vid denna tillsättning, ävensom för åstadkommande av härav påkallade förändrade bestämmelser i fråga om vice ordförandeplatsen i konsistoriet. Utskottets hemställan bifölls av kyrkomötet, som i enlighet härmed avlät skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 31). De begärda åtgärderna från Kungl. Maj:ts sida hava emellertid uteblivit.

I en vid 1934 års kyrkomöte väckt motion (nr 18) hemställde pastor primarius Widner m. fl., att kyrkomötet ville hos Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder i syfte, att vederbörligt inflytande vid tillsättning av pastor primariebefattningen måtte beredas Stockholms prästerskap. Motionärerna erinrade om den Rudinska motionen vid 1898 års kyrkomöte och det tillfälliga utskottets betänkande över nämnda motion. De skäl, som då av det tillfälliga utskottet anförts, vore ännu gällande och det i än högre grad än år 1898. Stockholms invånarantal, som då uppgått till 274,609, hade vid början av år 1934 stigit till 521,618. Församlingarnas antal hade ökats, och det kyrkliga arbetet hade avsevärt vuxit och förgrenats. Anspråken på den, som hade att öva uppsikt över och leda detta arbete, måste även stegras. Det stode för motionärerna klart, att den rätta lösningen av Stockholms kyrkliga chefsfråga vore lösningen av dess stiftsfråga. Men då denna trots kyrkomötets upprepade skrivelser i ärendet, alltjämt läte vänta på sig, vore det befogat att än en gång rikta kyrkomötets uppmärksamhet på det ärende, som förenämnda motion omhandlade. Att framlägga ett utarbetat förslag i detta ärende vågade motionärerna icke. Dock tillåte de sig antyda, att bland andra möjligheter väl även den läte sig tänkas, att sedan Storkyrkoförsamlingen enligt sina privilegier uppsatt tre av de till provpredikanter kallade på sitt förslag, Stockholms prästerskap finge genom särskild omröstning antingen lämna sitt förord åt en av dessa tre eller också på förslag uppsätta en fjärde, i vilket senare fall Konungen skulle hava att utnämna någon av dessa fyra. I avgivet betänkande (nr 10) anförde kyrkolagsutskottet, att det funne beaktansvärda skäl föreligga för att en lösning av Stockholms kyrkliga chefsfråga nu borde ske i den formen, att tillbörligt inflytande vid pastor primariebefattningens tillsättande beredes Stockholms prästerskap. Om angelägenheten av denna sak vittnade de upprepade försöken under de senaste årtiondena att få till stånd en lösning av Stockholms stiftsfråga. Sedan emellertid de framställningar, som av 1925 och 1932 års kyrkomöten gjorts i syfte att få till stånd en stiftsbildning i Stockholm, av Kungl. Maj:t den 20 januari 1933 uppförts å förteckning över ärenden, som vore av beskaffenhet att icke kunna för det dåvarande föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, syntes denna utväg till en lösning av Stockholms kyrkliga chefsfråga för ögonblicket icke framkomlig. Denna omständighet föranledde visserligen icke utskottet att frånfalla den uppfattning om stiftsfrågans betydelse, som kyrkomötet förut uttalat. Men oberoende av stiftsfrågans framtida öde hade pastor primarius ändock redan så viktiga uppgifter och befogenheter inom huvudstadens kyrkoväsende, att den av motionärerna yrkade reformen vore motiverad. Enligt utskottets mening vore det ett befogat önskemål, att i Stockholm tjänstgörande präster erhöles inflytande å tillsättningen av det ämbete, vars innehavare i betydelsefulla avseenden vore för dem i biskops ställe. Utan att ingå på spørsmålet, i vad mån de av motionärerna antydda riktlinjerna borde följas vid förverkligandet av detta önskemål, hemställde utskottet, att kyrkomötet måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder i syfte, att vederbörligt inflytande vid tillsättande av pastor pri-

mariefattningen måtte beredas Stockholms prästerskap. Kyrkomötet gjorde i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 9) hemställan i enlighet med utskottets förslag och under återopande av dess betänkande.

Stockholms domkapitel har i en den 10 september 1940 dagtecknad skrivelse anmält, att pastor primarius Widner avlidit, samt att dels hans dödsbo åtnjote tjänstär intill utgången av februari 1941, dels prästerskapets änke- och pupillkassa jämlikt § 6 a i det för kassan gällande reglementet vore berättigad att intill utgången av februari månad 1942 åtnjuta behållen inkomst vid den efter Widner lediga befattningen. Pastor primarieämbetet bleve i följd därav ledigt att av ny innehavare tillträdas den 1 mars 1942. Under erinran om kammarrådet Wohllins utredning rörande en stiftsbildning omfattande Stockholms stad jämte vissa kringliggande områden samt domkapitlets yttrande däröver och 1938 års kyrkomötes framställning i samma fråga m. m. framhöll domkapitlet i skrivelsen tillika, att med inrättande av ett särskilt biskopsämbete för Stockholm skulle jämväl spörsmålet angående ordningen för tillsättande av kyrkoherdebefattningen i Storkyrkoförsamlingen och det därmed förenade pastor primarieämbetet bliva löst. Det kunde med fog sägas, att tillsättningsförfarandet för nämnda tjänster icke lämnade garantier för att å förslaget därtill uppfördes prästmän, lämpliga såsom preses i domkapitlet och för den därmed följande chefsställningen för Stockholms prästerskap. I detta sammanhang erinrade domkapitlet jämväl om 1934 års kyrkomötes framställning om åtgärder i syfte, att vederbörligt inflytande vid tillsättande av pastor primarieämbetet måtte beredas Stockholms prästerskap. Domkapitlet hemställde fördenskull, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av de synpunkter, domkapitlet framhållit i ärendet, avlåta proposition till 1941 års riksdag i huvudsaklig anslutning till det av Wohlin upprättade förslaget. Därest Kungl. Maj:t icke skulle finna stiftsfrågan böra upptagas till lösning, hemställde domkapitlet, att frågan om ändring i valproceduren vid tillsättande av pastor primarius likväl bleve föremål för avgörande. Därvid syntes i vart fall en utvidgning böra äga rum av den för närvarande enbart till Storkyrkoförsamlingens invånare begränsade förslagsrätten. Detta syntes måhända kunna enklast ske på så sätt, att med bibehållande av församlingsbornas rätt att på förslag uppföra tre prästmän jämväl huvudstadens prästerskap tillerkändes rätt att efter omröstning på förslag uppföra två kandidater, prästerskapet givetvis obetaget att därvid uppföra samma kandidater som församlingen. På detta sätt kunde erforderlig garanti vinnas för att även Stockholms stads gemensamma synpunkter bleve beaktade vid tillsättande av befattningen såsom pastor primarius.

Slutligen har domkapitlet, efter remiss, i ärendet inhämtat yttrande av Storkyrkoförsamlingen, varvid dock denna avstyrkt bifall till domkapitlets framställning. Domkapitlet har därefter, med överlämnande av församlingens yttrande, i utlåtande den 22 oktober 1940 förnyat sin hemställan enligt skrivelsen den 10 september 1940.

Den 1 november 1940 föreskrev Kungl. Maj:t, att med åtgärder för återbesättande av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen skall anstå tills vidare, intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, varjämte Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles meddela beslut beträffande domkapitlets framställning i avseende å frågan om en stiftsbildning omfattande Stockholms stad m. m. och, alternativt, om ändring av valproceduren vid tillsättande av pastor primarieämbetet.

**Förslag till lag angående tillsättning av pastor primarius
i Stockholm.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Pastor primarius utnämnes av Konungen, sedan, i den ordning nedan stadgas, val förrättats av Storkyrkoförsamlingen i Stockholm och av Stockholms prästerskap samt förslag till ämbetet och den därmed förenade kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen avgivits av Stockholms domkapitel.

2 §.

1. Storkyrkoförsamlingens val för utseende av pastor primarius sker genom av församlingen — för återbesättande av kyrkoherdetjänsten därstädes — företaget val jämlikt 46 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster och de av Konungen med stöd av nämnda stadgande meddelade bestämmelser.

2. I Stockholms prästerskaps val till pastor primarieämbetet äga deltaga de vid val av prästerlig ledamot av stadens domkapitel röstberättigade prästerna. Valet förrättas å dag, som Konungen efter anmälan av domkapitlet om inträffad ledighet i ämbetet bestämmer. Vid detta val skall varje röstande å sin valsedel upptaga namnen å tre till ämbetet i fråga kvalificerade personer jämte för var och en av dessa sådan uppgift å titel eller yrke och å hemvist, som kan vara erforderlig för att fullt otvetydigt utmärka, vem som åsyftas. Å valsedel förekommande namn, varav ej tydligt framgår vem därmed åsyftas, ävensom namn å ej behörig person samt, där å valsedel äro upptagna namnen å flera än tre behöriga personer, det eller de sist å valsedeln stående övertaliga namnen anses såsom obefintliga. Valsedel, som icke upptager fullt antal giltiga namn, är ogill. I övrigt skall för valets förrättande, så ock för valets kungörande och avslutande samt i fråga om besvär över valet i tillämpliga delar gälla vad för valet av prästerlig ledamot av domkapitlet stadgas i lagen om domkapitel.

3 §.

Sedan valförrättningen såväl i Storkyrkoförsamlingen som med Stockholms prästerskap vunnit laga kraft och domkapitlet beträffande dem, som vid vardera valet erhållit de tre högsta rösttalen, i mån av behov införskaffat åldersbevis och tjänsteförteckning, skall domkapitlet bland dessa å förslag till pastor primarieämbetet uppföra i ordning efter varandra de tre, som med hänsyn till detta ämbetes och den därmed förenade kyrkoherdetjänstens särskilda behov finnas framför de övriga och sinsemellan äga företräde i förtjänst och skicklighet. Om förslag, som nu nämnts, beslutar domkapitlet vid särskilt sammanträde inför ärkebiskopen eller, om ärkebiskopen har förfall eller dennes ämbete är ledigt, inför annan av Konungen på framställning av domkapitlet till ordförande vid sammanträdet förordnad biskop. För omröstningen i domkapitlet till förslaget gäller vad i 11 § lagen om

tillsättning av prästerliga tjänster stadgas; skolande för samtliga, som varit under omröstning, i förslagsprotokollet upptagas ett kort sammandrag av deras tjänsteförteckningar och jämväl antecknas de särskilda upplysningar i övrigt, som kunna vara av betydelse för förslaget bedömande. Upprättat förslag kungöres av domkapitlet genom anslag.

4 §.

Över det av domkapitlet upprättade förslaget må besvär anföras hos Konungen av Storkyrkoförsamlingen och enskild röstägande vid något av de föregångna valen ävensom av den, som varit under omröstning för förslaget. I fråga om dylika besvär gäller vad i 44 § lagen om tillsättning av prästerliga tjänster stadgas.

5 §.

Efter upprättande av förslag, som i 3 § sägs, insänder domkapitlet ofördröjligen, med bifogande av eget yttrande, förslagsprotokollet jämte tillhörande andra handlingar till Konungen, som, efter utgången av stadgav tid för anförande av besvär över förslaget, till ämbetet utnämner en av de å förslaget uppförda eller den Konungen med hänsyn till anförda besvär över förslaget prövar till ämbetet äga företräde.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster.

Häri genom förordnas, att 46 § lagen den 7 december 1934 om tillsättning av prästerliga tjänster skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

46 §.

Är någon särskild — — — Konungen stadgat; dock att vid omröstning i församling för tillsättning av sådan tjänst stadgandena i 26 § skola äga tillämpning samt att, där fråga är om tillsättande av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, förslag till nämnda tjänst och det därmed förenade pastor primarieämbetet skall av domkapitlet upprättas i enlighet med vad härom i särskild lag stadgas.

Förslag till lag om biskopsvisitationer i Stockholm.

Häri genom förordnas som följer:

De befogenheter och skyldigheter med avseende å förrättande av visitation i församling, som i fråga om församlingar i stift jämlikt kap. 24 kyrkolagen och eljest enligt lag eller särskild författning gälla för biskopen, skola beträffande de under Stockholms domkapitel lydande församlingarna tillkomma pastor primarius.

**Förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § och 11 § 1 mom.¹ lagen
den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering
av prästerskapets avlöning.**

Härigenom förordnas, att 5 § och 11 § 1 mom. lagen den 9 december 1910 om reglering av prästerskapets avlöning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

5 §.

Lön må — — — för komminister.

För domprost vare — — — utgöra 10,000 kronor. Kyrkoherden i Storkyrkoförsamlingen äger därjämte såsom pastor primarius åtnjuta ett särskilt arvode med 4,400 kronor för år.

Högsta lönebelopp — — — 5,000 kronor.

11 §.

1. Lön till — — — förordnar Konungen.

Kyrkoherden i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm enligt 5 § såsom pastor primarius tillkommande särskilt arvode skall utgå ur kyrkofonden.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1942.

**Förslag till lag om ändrad lydelse av 3 §² lagen den 30 augusti 1932
(nr 404) om kyrkofond.**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 30 augusti 1932 om kyrkofond skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

3 §.

Från statsverket utgår till kyrkofonden för varje år ersättning med
dels — — —

dels — — —

dels ock 121,600 kronor för statsanslag, som tillförne åtnjutits av biskopar och pastor primarius eller utgått till biskopslöneregleringsfonden, skolande dessa — — — tillföras kyrkofonden.

Ytterligare skola till kyrkofonden ingå:

1) — — —

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1942.

¹ Senaste lydelse av 11 § 1 mom., se 1934: 617.

² Senaste lydelse, se 1938: 735.

**Utkast till Kungl. Maj:ts kungörelse om ändring i kungörelsen
den 7 december 1934 (nr 578) om särskild ordning vid
tillsättning av vissa prästerliga tjänster.**

Härigenom förordnas, att kungörelsen den 7 december 1934 om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

Kungl. Maj:t har, — — — särskilda bestämmelser:

Beträffande kyrkoherdetjänst.

1. — — —

6. Sedan valförrättningen vunnit laga kraft, skall domkapitlet till här ifrågakommande tjänst, med undantag för kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm, å förslag uppföra de tre prästmän, som vid valet erhållit de flesta rösterna, i ordning efter antalet erhållna röster. Hava några — — — förslaget uppförda.

Då fråga är om tillsättande av kyrkoherdetjänsten i Storkyrkoförsamlingen i Stockholm förfares därmed, efter det valförrättning varom ovan under punkt 5 sägs vunnit laga kraft, på sätt i lagen den 1941 nr stadgas om tillsättning av det med sagda tjänst förenade pastor primarieämbetet.

7. Därest till i första stycket under punkt 6 avsedd tjänst icke tre prästmän uppförts å förslaget, inberättar domkapitlet förhållandet till Kungl. Maj:t och avbidar Kungl. Maj:ts beslut i ärendet.

Beträffande komministerstjänst.

1. — — —

2. — — —

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 2 april 1941.

Närvarande:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 31 mars 1941 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 21 mars 1941, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till dels *lag angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm*, dels *lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster*, dels ock *lag om biskopsvisitationer i Stockholm*.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av kammarrådet Tom Wohlin.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
G. Lindencrona.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
18 april 1941.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge lagrådets den 2 april 1941 avgivna utlåtande över de den 21 mars 1941 till lagrådet remitterade förslagen till

- 1) lag angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm;
- 2) lag om ändrad lydelse av 46 § lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster; och
- 3) lag om biskopsvisitationer i Stockholm.

Med förmålan att lagrådet lämnat förslagen utan erinran hemställer föredraganden

dels att förslagen — med viss ändring av formell natur av 2 § 1 mom. och 3 § förslaget till lag angående tillsättning av pastor primarius i Stockholm — måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande,

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att besluta, att den pastor primarius tillkommande ersättningen för kronotionden skall från och med budgetåret 1942/43 utgå med ett belopp av 4,400 kronor för år.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

C. A. Charpentier.